

ПРОГРАМА ВИЩОГО РІВНЯ НАВЧАННЯ

Програма вищого рівня навчання складається з розділів: «Живопис», «Рисунок», «Декоративно – прикладне мистецтво», «Скульптура та кераміка», «Історія мистецтв». Всі розділи програми тісно пов'язані між собою, але за необхідності кожен з розділів може бути використаний як самостійна програма гуртка художньо-естетичного спрямування образотворчого та декоративно-прикладного профілю.

Метою програми вищого рівня навчання є формування гармонійно розвиненої творчої особистості, гідного громадянина України, готового до життя в сучасному інтегрованому європейському суспільстві, в процесі поглибленого вивчення образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та підготовка обдарованих дітей до подальшого навчання в освітніх установах мистецького напрямку.

Завдання:

Розвивальні:

- розширення художнього кругозору, розвиток образного мислення, художніх здібностей, естетичних почуттів;
- формування художнього смаку;
- розвиток здатності мислити об'ємами, бачити складність світу через прості поняття;
- розвиток здатності до узагальнення, аналізу, сприйняттю інформації, постановці мети і вибору шляхів її досягнення;
- розвиток вміння планувати свою роботу, здійснювати самостійний контроль за навчальною діяльністю, давати об'єктивну оцінку своїй роботі;
- розвиток навичок по сприйняттю творів мистецтва, вміння логічно вірно, аргументовано і ясно виражати своє ставлення, проводити асоціативні зв'язки між видами мистецтв;
- задоволення потреби гуртківців у творчій самореалізації;

- формування уміння працювати в колективі і команді.

Виховні:

- виховання національної самосвідомості, турботливого, шанобливого ставлення до народних традицій, до культури українського народу;
- формування широкого гуманістичного світогляду, виховання загальної культури; формування моральних позицій та потреби спілкування з духовними цінностями;
- підведення до розуміння причин успіху/невдачі власної діяльності, виявлення найбільш ефективних способів досягнення позитивного результату;
- виховання шанобливого ставлення до іншої точки зору і художньо-естетичних вподобань, готовності дбайливо ставитися до історичної спадщини і культурних традицій, толерантно сприймати соціальні, етно-національні, релігійні та культурні відмінності;
- допомога особистості дитини у формуванні позитивного ставлення до навколишнього світу і до самого себе, здатності до адекватної самооцінки і саморегуляції своєї поведінки і діяльності, сприяння вихованню соціально активної особистості, налаштованої на позитивну зміну і вдосконалення навколишньої дійсності.

Навчальні

- формування уявлення про місце візуальних мистецтв в системі культури;
- поглиблення знань та вдосконалення умінь і навичок вихованців з усіх видів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, передбачених програмою до рівня, що дозволяє надалі освоювати професійні освітні програми в галузі образотворчого мистецтва;
- організація власної діяльності, визначення методів і способів виконання задач, оцінка їх якості, застосування отриманих знань у власній практичній творчій діяльності;
- самостійне визначення задачі професійного і особистісного розвитку, стимулювання занять самоосвітою.

ОГЛЯД ЗМІСТУ ПРОГРАМИ

вищого рівня навчання

Розділ, тема	Кількість годин				
	Рік навчання				
	I	II	III	IV	V
Розділ 1. Живопис	54	54	54	54	54
Вступ	3	3	3	3	3
1.1. Техніка і технологія живописних засобів	12	9	-	-	-
1.2. Технологія роботи над натюрмортом	21	21	33	-	-
1.3. Живописне зображення природних явищ, об'єктів живої природи	15	18	15	-	-
1.4. Живописне зображення постаті людини	-	-	-	48	48
Підсумок	3	3	3	3	3
Розділ 2. Рисунок	54	54	54	54	54
Вступ	3	3	3	3	3
2.1. Технологія роботи над натюрмортом.	15	15	15	-	-
2.2. Технологія роботи над зображенням гіпсових предметів	18	12	18	15	15
2.3. Зображення живої природи	15	21	15	-	-
2.4. Технологія роботи над створенням портрета	-	-	-	33	33
Підсумок	3	3	3	3	3
Розділ 3. Декоративно - прикладне мистецтво	108	108	108	108	108

Вступ	3	3	3	3	3
3.1. Композиція/ декоративна інтерпретація	27	24	24	30	30
3.2. Орнамент/ декоративний розпис	18	18	18	-	-
3.3. Витинанка	18	15	15	21	18
3.4. Писанкарство	12	12	12	18	21
3.5. Народна лялька	-	9	6	12	12
3.5. Вітраж/ мозаїка	18	9	18	21	21
3.6. Нетрадиційні методи створення зображення	9	9	9	-	-
Підсумок	3	3	3	3	3
Розділ 4. Скульптура та кераміка	108	108	108	108	108
Вступ	3	3	3	3	3
4.1. Кругла скульптура	33	33	33	33	33
4.2. Ужиткова кераміка.	36	36	36	36	36
4.3. Декорування скульптурних мініатюр. Рельєфи.	33	33	33	33	33
Підсумок	3	3	3	3	3
Розділ 5. Історія мистецтв	108	108	108	108	108
Вступ	3	3	3	3	3
5.1. Мистецтво давнього світу	87	-	-	-	-
5.2. Середньовічне мистецтво	-	87	-	-	-
5.3. Мистецтво Відродження	-	-	87	-	-
5.4. Мистецтво Західної Європи	-	-	-	87	30
5.5. Сучасне мистецтво	-	-	-	-	57
5.6. Екскурсії, виставки, ярмарки, свята	15	15	15	15	15
Підсумок	3	3	3	3	3
Разом	432	432	432	432	432

РОЗДІЛ 1. ЖИВОПИС

Перший рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ I. Живопис	12	36	48
1.1. Техніка і технологія живописних засобів	6	6	12
1.2. Технологія роботи над натюрмортом	3	18	21
1.3. Живописне зображення природних явищ	3	12	15
Підсумок	3	-	3
Разом	18	36	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Живопис (54 год.)

1.1. Техніка і технологія живописних засобів (12 год.)

Теоретична частина:

- Інструменти і матеріали, способи роботи живописними засобами.
- Етапи побудови зображення, постановка руки і ока.
- Технічні прийоми роботи фарбами (мазок, лесування, відмивка, заливка, робота «по сирому»).

- Знайомство з технікою акварельного живопису. Акварельні фарби, їх назви та властивості. Матеріали для роботи в акварельній техніці. Послідовність ведення роботи. Можливі техніки та прийоми.
- Знайомство з технікою гуашевого живопису. Гуашеві фарби: їх назви та властивості. Матеріали для роботи в техніці гуашевого живопису. Послідовність ведення роботи. Можливі техніки та прийоми.
- Природа кольору. Основні, похідні, доповнюючі кольори. Якості кольору (колірний тон, світлота, насиченість). Локальний колір.
- Розкладання локального кольору на складові.
- Тепла і холодна тональна гама.

Практична частина:

- Виконання вправ на змішування кольорів.
- Створення колірних круга.
- Виконання колірних розтяжок у теплій та холодній гамі.
- Виконання вправ з вдосконалення техніки лесування, заливки, відмивки.

1.2. Технологія роботи над натюрмортом (21 год.)

Теоретична частина:

- Основні закони композиції натюрморту.
- Послідовність виконання роботи при зображенні натюрморту.
- Живописна передача форм, виділення світла, тіні, рефлексу, блику.
- Техніка виконання натюрморту акварельними фарбами. Послідовність роботи.
- Техніка роботи гуашшю. Послідовність роботи.
- Розвиток цілісного бачення.

Практична частина:

- Виконання етюдів із зображенням фруктів, овочів фарбами гуаш та акварель.
- Виконання натюрморту з предметів побуту та овочів простої форми.
- Виконання натюрморту з предметів контрастних за кольором.
- Виконання одного натюрморту в теплій та холодній тональній гаммі.

1.3. Живописне зображення природних явищ (15 год.)

Теоретична частина:

- Різновиди пейзажу: парковий, міський, морський.
- Основні правила при створенні пейзажу.
- Роль законів перспективи у створенні пейзажу. Повітряна перспектива. Зміна кольору в просторі.
- Основні матеріали для роботи на пленері.

Практична частина:

- Виконання етюдів неба, хмар, землі, води (з натури та за уявою).
- Етюди окремих рослин: квіти, дерева, кущі (з натури та за зразком).

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- Інструменти та матеріали, необхідні для живопису, їх властивості та правила безпечного користування ними;
- технічні прийоми користування фарбами акварель та гуаш і використовувати їх у своїй роботі;
- етапи побудови зображення;
- основні, похідні, доповнюючі кольори, якості кольору (колірний тон, світлота, насиченість), локальний колір;
- основні закони композиції натюрморту, послідовність виконання роботи;
- різновиди пейзажу, закони перспективи;
- розуміти специфіку роботи на пленері.

Вихованці мають уміти:

- намагатись правильно сидіти за мольбертом, тримати відповідно пензель, виконувати вправи з відповідної теми;
- виконувати нескладні натюрморти аквареллю та гуашшю;
- виконувати швидкі етюди явищ природи, рослин, тварин;
- виконувати роботи у заданій тональній гамі.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування різними художніми матеріалами;
- виконання етюдів, нескладних натюрмортів та пейзажів, роботи на пленері;
- поетапного виконання роботи та доведення задуму до завершення;
- роботи в колективі.

Другий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 1. Живопис	9	39	48
1.1.Техніка і технологія живописних засобів	3	6	9
1.1.Технологія роботи над натюрмортом .Живописний натюрморт з предметами складної форми.	3	18	21
1.2.Живописне зображення природних явищ (тваринний світ/пейзаж)	3	15	18
Підсумок	3	-	3
Разом	15	39	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Живопис (48 год.)

1.1. Техніка і технологія живописних засобів (9 год.)

Теоретична частина:

- Інструменти і матеріали, способи роботи живописними засобами.
- Етапи побудови зображення, постановка руки і ока.
- Технічні прийоми роботи фарбами (мазок, лесування, відмивка, заливка, робота «по сирому»).
- Акварельні та гуашеві фарби, їх назви та властивості. Послідовність ведення роботи. Можливі техніки та прийоми.
- Природа кольору. Основні, похідні, доповнюючі кольори. Якості кольору. Локальний колір. Розкладання локального кольору на складові.
- Тепла і холодна тональна гама.

Практична частина:

- Виконання вправ на змішування кольорів, виконання колірних розтяжок.
- Виконання вправ з удосконалення техніки лесування, заливки, відмивки.

1.2. Технологія роботи над натюрмортом. Живописний натюрморт з предметами складної форми (21 год.)

Теоретична частина

- Технічні прийоми роботи фарбами (вдосконалення навичок).
- Акварельний живопис. Послідовність ведення роботи. Можливі техніки та прийоми. Етюдна форма в акварельному живописі. Техніка а ла прима.
- Техніка гуашевого живопису. Послідовність ведення роботи. Можливі техніки та прийоми.

- Малювання окремих предметів відносно складної форми. Конструктивна будова складних предметів. Просліджування невидимих частин, контурів і ліній.
- Зміна загального тону і кольору предмета (тепла і холодна тональна гама). Світлотінь в живописі. Зміна локального кольору предмета на світлі і в тіні. Повітряна перспектива світлотіні в живописі.
- Тематичний натюрморт.
- Ньюансова кольорова гамма.

Практична частина

- Тематичний натюрморт. Стилзація тематичного натюрморту.
- Натюрморт із побутових речей із ньюансовою кольоровою гамою: світлі предмети на світлому тлі
- Натюрморт із побутових речей із ньюансовою кольоровою гамою: темні предмети на темному тлі.
- Виконання нескладних натюрмортів на малих форматах (10x15).

1.3. Живописне зображення природних явищ (тваринний світ/пейзаж) (18 год.)

Теоретична частина:

- Різновиди пейзажу: парковий, морський. Роль законів перспективи у створенні пейзажу. Повітряна перспектива. Зміна кольору в просторі.
- Анімалістичний жанр живопису.
- Основні матеріали для роботи на пленері.

Практична частина:

- Виконання етюдів тварин за зразком та з натури.
- Виконання мотивів природи по пам'яті та з натури. Передача стану ранку, дня, вечора, ночі.

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- інструменти і матеріали, необхідні для живопису, правила безпечного користування ними;
- технічні прийоми користування фарбами акварель та гуаш і використовувати їх у своїй роботі;
- мати уявлення про пейзаж і його види, анімалістичний жанр;
- етапи побудови зображення;
- основні закони композиції натюрморту, послідовність виконання роботи;
- усвідомлювати конструктивну будову складних предметів, прослідковувати невидимі частини, контури і лінії;
- розуміти зміну загального тону і кольору предмета, світлотінь, зміну локального кольору предмета на світлі і в тіні;
- розуміти специфіку роботи на пленері.

Вихованці мають уміти:

- виконувати нескладні натюрморти аквареллю та гуашшю різного формату;
- виконувати ескізи пейзажу та тварин з натури та за зразком;
- виконувати швидкі етюди явищ природи, рослин;
- вміти працювати в нюансовій кольоровій гаммі.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування різними художніми матеріалами;
- виконання етюдів, нескладних натюрмортів та пейзажів, роботи на пленері;
- поетапного виконання роботи та доведення задуму до завершення;
- роботи в колективі.

Третій рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 1. Живопис	12	36	48
1.1.Технологія роботи над натюрмортом. Живописне зображення гіпсових фігур	9	24	33
1.2.Живописне зображення природних явищ (пейзаж+архітектура)	3	12	15
Підсумок	3	-	3
Разом	12	36	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Живопис (48 год.)

1.1. Технологія роботи над натюрмортом. Живописне зображення гіпсових фігур (33 год.)

Теоретична частина

- Гризайль. Техніка виконання, етапи роботи.
- Вплив рефлексу на білий колір: значення кольорового рефлексу в живописній роботі, взаємодія кольорів, фізичне обґрунтування появи рефлексу на предметах білого кольору. Техніка лесування.

- Передача матеріальності живописними засобами. Знайомство з поняттями «рефлекс», «відзеркалення». Поєднання в натюрморті предметів різних за матеріалом (дерево, скло, метал, овочі, фрукти).
- Значення освітлення при малюванні натюрморту. Бокове освітлення. Натюрморт, виставлений проти світла.
- Натюрморт з сюжетним змістом. Включення в натюрморт драпірувань, які мають змістове значення.

Практична частина

- Виконання ескізних натюрмортів в одному нейтральному кольорі.
- Гризайль. Натюрморт із включенням гіпсової форми (архітектурна деталь).
- Натюрморт з гіпсовою розеткою (теплий колорит) – техніка лесування, бокове штучне освітлення.
- Натюрморт, виставлений проти світла.
- Сюжетний натюрморт.

1.2. Живописне зображення природних явищ (пейзаж+архітектура) (15 год.)

Теоретична частина:

- Різновиди пейзажу: парковий, міський. Роль законів перспективи у створенні пейзажу. Повітряна перспектива. Зміна кольору в просторі.
- Основні матеріали для роботи на пленері.

Практична частина

- Малювання міських пейзажів з натури (будинки, архітектурні споруди)
- Включення у пейзаж транспорту, людей.

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- інструменти та матеріали, необхідні для живопису, правила безпечного користування ними;
- технічні прийоми користування акварельними та гуашевими фарбами;
- етапи побудови зображення;
- основні закони композиції натюрморту, послідовність виконання роботи;
- розуміти поняття «рефлекс», «відзеркалення», усвідомлювати вплив рефлексу на білий колір; усвідомлювати значення освітлення при створенні натюрморту;
- мати уявлення про пейзаж і його види, анімалістичний жанр;
- розуміти специфіку роботи на пленері.

Вихованці мають уміти:

- використовувати у своїй роботі вивчені технічні прийоми користування акварельними та гуашевими фарбами;
- виконувати нескладні натюрморти аквареллю та гуашшю;
- відтворювати конструктивну будову складних предметів, прослідковувати невидимі частини, контури і лінії;
- виконувати швидкі етюди явищ природи, рослин;
- виконувати ескізи міського пейзажу з натури та за зразком.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування різними художніми матеріалами;
- індивідуальної та колективної творчої діяльності;
- цілеспрямованого естетичного сприймання та відтворення;
- виконання етюдів, натюрмортів, пейзажів, роботи на пленері;
- поетапного виконання роботи та доведення задуму до завершення.

Четвертий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 1. Живопис	12	36	48
1.1.Технологія роботи над натюрмортом. Живописне зображення гіпсових фігур.	6	18	24
1.2.Живописне зображення об'єктів живої природи (людина)	6	18	24
Підсумок	3	-	3
Разом	18	36	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Живопис (48 год.)

1.1. Технологія роботи над натюрмортом. Живописне зображення гіпсових фігур (24 год.)

Теоретична частина:

- Об'єм, конструктивне та світлотіньове моделювання форми голови засобами акварельного та гуашевого живопису в узгодженні з теплим кольором драпірування, просторове середовище. Поетапна схема виконання роботи.
- Вдосконалення технічних навичок роботи над натюрмортом. Закріплення та розширення знань.

Практична частина:

- Натюрморт з гіпсовою головою (гіпсова голова Гатемелати з чіткими формами у драпіруваннях нейтрального кольору).
- Етюд гіпсової голови Венери на нейтральному тлі.

1.2. Живописне зображення об'єктів живої природи (людина) (24 год.)

Теоретична частина:

- Портрет як жанр живопису.
- Пошук характеру портретуємого у пластиці форм і кольору. Роль кольору в характеристиці моделі.
- Акварельний портрет. Послідовність ведення роботи. Можливі техніки та прийоми. Етюдна форма в акварельному живописі. Техніка а ла прима.
- Техніка гуашевого портрету. Послідовність ведення роботи. Можливі техніки та прийоми.
- Зображення окремих частин тіла: руки, ноги, очі тощо.

Практична частина:

- Самостійний автопортрет.
- Етюд голови натурниці (учні/вчитель) на контрастному тлі.
- Зображення окремих частин тіла.

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- інструменти та матеріали, необхідні для живопису, правила безпечного користування ними;
- технічні прийоми користування фарбами акварель та гуаш і використовувати їх у своїй роботі;
- основні закони композиції;
- мати уявлення про портрет як жанр живопису;

- послідовність роботи над гіпсовою головою, автопортретом, з натурником.

Вихованці мають уміти:

- виконувати натюрморти з гіпсовою головою аквареллю та гуашшю;
- виконувати живописний портрет живої моделі;
- передати характер портретуємого у пластиці форм і кольорі.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування різними художніми матеріалами;
- індивідуальної та колективної творчої діяльності;
- цілеспрямованого естетичного сприймання та відтворення;
- виконання етюдів, натюрмортів, портретів;
- поетапного виконання роботи та доведення задуму до завершення.

П'ятий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 1. Живопис	12	36	48
1.1 Технологія роботи над натюрмортом. Живописне зображення гіпсових фігур.	6	18	24
1.2. Живописне зображення об'єктів живої природи (людина)	6	18	24
Підсумок	3	-	3
Разом	18	36	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Живопис (48 год.)

1.1. Технологія роботи над натюрмортом. Живописне зображення гіпсових фігур (24 год.)

Теоретична частина:

- Вдосконалення технічних навичок роботи над натюрмортом. Закріплення та розширення знань.

Практична частина:

- Виконання складних багатопланових натюрмортів.
- Виконання натюрмортів з гіпсовими фігурами.

1.2. Живописне зображення об'єктів живої природи (людина) (24 год.)

Теоретична частина:

- Об'єм, конструктивне та світлотіньове моделювання напівфігури/фігури засобами акварельного та гуашевого живопису у зв'язку з плечовим поясом і руками та в узгодженні з нейтральним кольором драпірування, просторове середовище, контрасти під час ліплення об'єму кольором. Поетапна схема виконання роботи.
- Зв'язок будови людського тіла і його функцій, пропорції тіла.
- Відчуття кольорової гармонії в зображенні людського тіла: значення кольору в зображенні людини, психологічний вплив кольору на спостерігача, кольорова гармонія, її значення у цілісному вигляді готового живописного твору, взаємодія кольорів в зображенні простору та середовища.

Практична частина:

- Етюд фігури натурника.
- Портрет з натури у стилізованій умовній формі.
- Постановка напівфігури в національному костюмі.

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд робіт вихованців вищого рівня навчання. Складання іспиту з метою отримання свідоцтва про позашкільну освіту.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- інструменти та матеріали, необхідні для живопису, правила безпечного користування ними;
- технічні прийоми користування акварельними та гуашевими фарбами;
- основні закони композиції, послідовність виконання роботи;
- мати уявлення про портрет як жанр живопису;
- усвідомлювати зв'язок будови людського тіла і його функцій, пропорції тіла;
- значення кольору в зображенні людини, психологічний вплив кольору.

Вихованці мають уміти:

володіти технічними навичками роботи акварельними та гуашевими фарбами;

планувати роботу та виконувати її поетапно;

виконувати складні багатопланові натюрморти, натюрморти з гіпсовими фігурами;

передавати об'єм, відчувати та передавати колірну гармонію, передавати пропорції людського тіла;

виконувати живописний портрет живої моделі.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування різними художніми матеріалами;

- індивідуальної та колективної творчої діяльності;
- цілеспрямованого естетичного сприймання та відтворення;
- виконання етюдів, натюрмортів, портретів;
- поетапного виконання роботи з натурою та доведення задуму до завершення.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ ТА ІНВЕРТАР

Обладнання	Кількість
Основне обладнання	
Кімната для занять (добре освітлена, у відповідності до санітарних правил та норм)	1 шт.
Підсобне приміщення для зберігання необхідного обладнання, художніх матеріалів.	1 шт.
Столи для занять	10 шт.
Стільці	20 шт.
Планшети	20 шт.
Мольберти	20 шт.
Дошка демонстраційна	1 шт.
Комп'ютер	1 шт.
Проектор	1 шт.
Для практичних занять з живопису	К-ть на 1 дитину
Фарби акварельні	1 наб.
Фарби гуаш	1 наб.
Фарби акрил	1 наб.

Папір для акварелі	2 уп.
Пензлі (білка/синтетика)	5 шт.
Посуд для води	1 шт.
Палітра	1 шт.
Прості олівці	2 шт.
Гумка	2 шт.
Сухі серветки та рушники	2 уп.
Науково-популярна та довідкова література	За необхідністю
Зразки виконання робіт	За необхідністю
Для виставкових робіт	
Рамки	20 шт.
Папір оформлювальний	20 арк.
Мотузка	10 м
Драбина	1 шт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев С.О. О колорите. - М., 1974
2. Анциферов В.Г., Анциферова Л.Г., Кисляковская Т.Н. и др. Рисунок, живопись, станковая композиция, основы графического дизайна. Примерные программы для ДХШ и изобразительных отделений ДШИ. – М., 2003
3. Беда Г. В. Живопись. - М., 1986
4. Бесчастнов Н.П., Кулаков В.Я., Стор И.Н. Живопись: Учебное пособие. М.: Владос, 2004
5. Все о технике: цвет. Справочник для художников. - М.: Арт-Родник, 2002
6. Все о технике: живопись акварелью. Справочник для художников. - М.: Арт-Родник, 2004
7. Волков И.П. Приобщение школьников к творчеству: из опыта работы. – М.: Просвещение, 1992
8. Волков Н. Н. Композиция в живописи. - М., 1977
9. Волков Н.Н. Цвет в живописи. М.: Искусство, 1985
10. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. СПб: СОЮЗ, 1997
11. Елизаров В.Е. Примерная программа для ДХШ и изобразительных отделений ДШИ. – М., 2008
12. Зайцев А.С. Наука о цвете и живопись. – М.: Искусство, 1986
13. Концепція профільного навчання в старшій школі /Освіта України. – 2003. – № 42-43. –С.8-9
14. Державних стандартів базової і повної середньої освіти /Освіта України. – 2003. - № 1-2. –С.2-4.
15. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів України: Образотворче мистецтво. 1-4 класи. - Тернопіль: Навчальна книга -Богдан, 2001. - 52 с.
16. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Художньо-естетичний цикл. 5-7 класи. - Ірпінь: Перун, 2005. - 239с.

17. Поліщук А.А. Програма з образотворчого мистецтва для дитячих художніх шкіл. – К.: Головкивархітектура. Друкарня фірми «ЕСЕ», 2001. – 64с.
18. Кайдановська О.О. Творчо-розвивальні функції дисципліни "Основи композиції" в професійній підготовці вчителя образотворчого мистецтва // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку / Тези міжнародної наукової конференції (30 червня – 2 липня). – К., Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – С.201-202.
19. Кириченко М.А., Кириченко І.М. Основи образотворчої грамоти: Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища школа, 2002. – 190 с.: іл.
20. Кирцер Ю.М. Рисунок и живопись. – М.: Высшая школа, 1992
21. Люшер М. Магия цвета. Харьков: АО "СФЕРА"; "Сварог", 1996
22. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. - Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 216с.
23. Паранюшкин Р.А., Хандова Г.Н. Цветоведение для художников: колористика. – Ростов н/д: Феникс, 2007
24. 16. Проненко Г.Н. Живопись. Примерная программа для ДХШ и изобразительных отделений ДШИ. – М., 2003
25. 17. Психология цвета. - Сб. пер. с англ. М.: Рефл-бук, Ваклер, 1996 35
26. Полякова Г.А., Л.І.Божко, О.О.Лейбіна та ін. Образотворче мистецтво, 1-7 класи: теорія навчання, календарно-тематичне планування, основні поняття з образотворчого мистецтва: Навчально-методичний посібник для вчителів. - Харків: "Скорпион", 2001. - 160 с.
27. Ружицький В.А. Вивчення пейзажного жанру на уроках у школі: Методичні рекомендації для вчителів образотворчого мистецтвазагальноосвітніх навчальних закладів різного типу. – Біла Церква: КОПОПК, 2003. – 110с.
28. Смирнов Г. Б. Живопись. Учебное пособие. М.: Просвещение, 1975

29. Шорохов Е.В. Методика преподавания композиции на уроках изобразительного искусства в школе. Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1974
30. Щербина В. Конструктивна система художньої композиції. Професійно-художня освіта України: Зб. наук. праць /Редкол.: І.А.Зязюн (голова), В.О.Радкевич, Р.Т.Шмагайло (заступники голови) та ін. – Київ – Черкаси: видавництво „Черкаський ЦНТЕГ”, 2002. – 208с.
31. Яремків М.М. Композиція: творчі основи зображення. Навчальний посібник. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 112с.

РОЗДІЛ 2. РИСУНОК

Перший рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 2. Рисунок	9	39	48
2.1. Технологія роботи над натюрмортом (форма простих геометричних тіл)	3	12	15
2.2. Технологія роботи над зображенням предметів комбінованої форми	3	15	18
2.3. Технологія роботи над зображенням об'єктів живої природи (рослини)	3	12	15
Підсумок	3	-	3
Разом	15	39	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Значення навчальної дисципліни «рисунок». Рисунок – основа усіх видів образотворчого мистецтва. Зв'язок дисципліни з іншими художніми дисциплінами. Основні поняття про графіку. Матеріали та техніка рисунку. Засоби виразності.

2. Рисунок (48 год.)

2.1. Технологія роботи над натюрмортом. Форма простих геометричних тіл (15 год.)

Теоретична частина:

- Види перспективи. Лінійна. Тональна. Світлоповітряна. Основні методи побудови простору на площині. Основні закони лінійної перспективи. Горизонт. Головна точка сходу.
- Поняття про прості геометричні тіла та їх зв'язок з предметами складної форми, яку мають предмети побуту.
- Зміна форми в просторі. Вивчення маси форми. Скорочення окружностей.
- Вивчення особливостей побудови простих геометричних тіл на площині. Просторова перспективна зміна форми в залежності від положення на площині.
- Способи передачі об'єму на площині, опрацювання півтонів, власних і падаючих тіней, пластичне ліплення тоном.
- Елементи світлотіні: світло, тінь, білість, півтон, власні та падаючі тіні. Побудова тіней при штучному освітленні. Побудова тіней при сонячному освітленні.

Практична частина:

- Зображення плоских фігур.
- Виконання рисунків простих гіпсових геометричних тіл з природи: куб, піраміда, призма, циліндр, конус, шестигранник, куля.
- Виконання натюрморту з простих геометричних тіл з природи (2-3 предмети).

2.2. Технологія роботи над зображенням предметів комбінованої форми (18 год.)

Теоретична частина:

- Поняття про предмети комбінованої форми як поєднання груп геометричних тіл; співвідношення їх мас та розмірів.
- Поняття про форму побутових предметів як складну структуру, яка формується в комбінацію геометричних тіл.
- Вивчення характеру форм за допомогою порівнювального аналізу тіл, з яких вона складається.

Практична частина:

- Малювання окремих предметів наближених за формою до простих геометричних тіл. Виконання натюрморту з простих по формі предметів побуту близьких за формою до геометричних тіл.
- Побудова предметів комбінованої форми.
- Виконання нескладних натюрмортів з предметами домашнього побуту комбінованої форми.

2.3. Технологія роботи над зображенням об'єктів живої природи (15 год.)

Теоретична частина:

- Особливості побудови природної форми.
- Вивчення характерних ознак рослин, їх складових частин.
- Етапи роботи при зображенні рослинних елементів.

Практична частина:

- Виконання рисунків нескладних гіпсових розет з рослинними елементами.
- Створення зарисовок окремих рослин (з натури та за зразком).
- Зображення фактур: кора дерев, каміння, мушлі.

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- види перспективи, основні закони перспективи;
- способи передачі об'єму на площині;
- мати уявлення про прості геометричні тіла та їх зв'язок з предметами складної форми;
- мати уявлення про предмети комбінованої форми як поєднання груп геометричних тіл, співвідношення їх мас та розмірів;

- розуміти особливості побудови природної форми, характерні ознаки рослин, їх будову.

Вихованці мають уміти:

- зображати прості геометричні тіла на папері, виконувати натюрморт з 2-3 простих геометричних тіл, прагнути передати просторові співвідношення, світло, тінь;
- зображати на своїх малюнках предмети побуту, прагнути до схожості з об'єктом зображення;
- робити зарисовки окремих рослин, передавати фактуру.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування художніми матеріалами та інструментами;
- індивідуальної та колективної творчої діяльності;
- участі в мистецьких заходах.

Другий рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 2. Рисунок	12	36	48
2.1. Технологія роботи над натюрмортом.	6	21	27
2.2. Технологія роботи над зображенням об'єктів живої природи (тварини)	6	15	21
Підсумок	3	-	3
Разом	18	36	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

2.Рисунок (48 год.)

2.1. Технологія роботи над натюрмортом (27 год.)

Теоретична частина:

- Просторове розміщення предметів. Пошук композиційного рішення. Лінійно-конструктивна побудова. Світлотіньове моделювання. Композиція. Перспектива. Тональне рішення.
- Драперія. Матеріальність. Фактура. Форма складок.
- Використання штучного освітлення при створенні рисунку (бокове освітлення).
- Принципи роботи різними графічними матеріалами: туш, вугілля, сангіна, соус.

Практична частина:

- Виконання рисунку драперії, закріпленої на вертикальній площині (різними матеріалами).
- Виконання рисунку натюрморту з предметів побуду із включенням складок драперії.
- Натюрморт з різних за формою і фактурою предметів.

2.2. Технологія роботи над зображенням об'єктів живої природи (тварини) (21 год.)

Теоретична частина:

- Особливості побудови зображення тварин.
- Вивчення характерних ознак тварин, будови частин тіла, пропорційного співвідношення частин. Поняття пропорції.

- Етапи роботи при зображенні тварин.

Практична частина:

- Виконання рисунків нескладних гіпсових розет з тваринними елементами.
- Створення зарисовок окремих тварин (з натури та за зразком).
- Зображення фактур: хутро, пір'я, шкіра.

Підсумок

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- особливості роботи різними графічними матеріалами: туш, вугілля, сангіна, соус;
- мати уявлення про просторове розміщення предметів;
- усвідомлювати поняття лінійно-конструктивної побудови, світлотіньового моделювання, композиції, перспективи, тонального рішення;
- види перспективи, основні закони перспективи;
- способи передачі об'єму на площині, способи передачі складок драперій;
- усвідомлювати роль штучного освітлення при створенні рисунку (бокове освітлення);
- розуміти особливості побудови природної форми, характерні ознаки тварин, їх будову, пропорційні співвідношення частин тіла.

Вихованці мають уміти:

- виконувати рисунки різними графічними матеріалами;
- самостійно визначати композиційне рішення;
- використовувати набуті знання у власній практичній діяльності;
- виконувати натюрморт з різних за формою та фактурою предметів;
- зображати різноманітні драперії, розуміти залежність форми складок від характеру тканини, прагнути схожості з об'єктом зображення;
- розуміти особливості побудови зображення тварин, прагнути до реалістичного зображення представників тваринного світу;

– вмiти передавати на своїх роботах різноманiтнi фактури.

Вихованцi мають набути досвiд:

- безпечного користування рiзними графiчними матерiалами та iнструментами;
- самостiйного планування та поетапного виконання роботи;
- iндивiдуальної та колективної творчої дiяльностi;
- участi в мистецьких заходах.

Третiй рiк навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Роздiл, тема	Кiлькiсть годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Роздiл 2. Рисунок	12	36	48
2.1. Технологiя роботи над натюрмортом.	3	12	15
2.2. Технологiя роботи над зображенням архiтектурних форм	9	24	33
Пiдсумок	3	-	3
Разом	18	36	54

ЗМIСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рiк, мета та завдання навчання на вищому рiвнi. Загальний огляд видiв дiяльностi, передбачених програмою на навчальний рiк. Правила поведiнки, технiка безпеки.

2.Рисунок (48 год.)

2.1. Технологiя роботи над натюрмортом (15 год.)

Теоретична частина:

- Просторове розміщення предметів. Пошук композиційного рішення. Фронтальна перспектива. Кутова перспектива.
- Значення освітлення при створенні рисунку. Використання штучного освітлення при створенні рисунку.
- Логічність появи архітектурної деталі, її доцільність в конструкції. Сильові особливості, закономірності частин і цілого в архітектурній споруді.
- Ордери. Короткий історичний огляд. Конструкція архітектурних споруд. Ордерна система.
- Особливості зображення архітектурного орнаменту. Ритми архітектурної орнаментики і їх пропорції.

Практична частина:

- Натюрморт, поставлений проти світла.
- Рисунок предметів меблів у фронтальній перспективі.
- Рисунок предметів меблів у кутовій перспективі.
- Натюрморт з великих предметів на площині підлоги.
- Рисунок гіпсових ордерів (доричний, іонічний).
- Рисунок гіпсової капітелі.
- Рисунок архітектурних орнаментів.

2.2. Технологія роботи над зображенням архітектурних форм (33 год.)

Теоретична частина:

- Особливості зображення архітектурних споруд. Особливості зображення екстер'єру будівель.
- Особливості зображення внутрішнього простору приміщення. Закономірності перспективного скорочення, правила побудови схем і розрізів приміщення.

Практична частина:

- Зарисовки простору кабінету/власної кімнати.
- Рисунок простору вулиці.
- Створення зарисовок архітектурних споруд, екстер'єрів будівель.

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- мати уявлення про просторове розміщення предметів;
- усвідомлювати значення освітлення при створенні рисунку;
- розуміти поняття перспективи;
- розуміти стильові особливості, закономірності частин і цілого в архітектурній споруді;
- мати уявлення про особливості зображення архітектурного орнаменту, ритми архітектурної орнаментики та їх пропорції;
- усвідомлювати особливості зображення архітектурних споруд, екстер'єру будівель; особливості зображення внутрішнього простору приміщення, закономірності перспективного скорочення, правила побудови схем і розрізів приміщення.

Вихованці мають уміти:

- самостійно шукати композиційне рішення;
- виконувати рисунки натюрмортів, поставлених проти світла, і при боковому штучному освітленні;
- виконувати рисунки предметів у кутовій та фронтальній перспективі;
- виконувати рисунки екстер'єру та інтер'єру будівель.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування різними графічними матеріалами та інструментами;
- самостійного планування та поетапного виконання роботи;
- індивідуальної та колективної творчої діяльності;
- участі в мистецьких заходах.

Четвертий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 2. Рисунок	9	39	48
2.1.Технологія роботи над натюрмортом (частини людського тіла - гіпс).	3	12	15
2.2.Технологія роботи над зображенням об'єктів живої природи (людина)	6	27	33
Підсумок	3	-	3
Разом	15	39	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

2.Рисунок (48 год.)

2.1. Технологія роботи над натюрмортом (гіпсові зліпки частин людського тіла) (15 год.)

Теоретична частина:

- Череп – основа форми голови людини. Анатомічна будова лицьової частини черепа. Значення кісток лицьової частини черепа при зображенні голови людини. Лінія середини лицьової частини черепа та зміна її положення у різних поворотах.
- Частини обличчя та їх анатомічна будова. Класичні пропорції голови людини. Характерні форми частин голови людини.

- Аналіз форми гіпсової голови людини. Конструктивний зв'язок частин обличчя. Опорні точки і направляючі лінії. Цілісність бачення голови. Принцип побудови голови по площинам. Послідовність виконання рисунку гіпсової голови людини.
- М'язи голови людини. Їх пластичний зв'язок з черепом. Рух м'язів і вплив на вираз обличчя і його форму. Лінія середини обличчя і зміна її положення у різних поворотах голови.

Практична частина:

- Анатомічний рисунок черепа людини в положенні «фас»/«профіль»/поворот.
- Рисунок частин обличчя людини: око, ніс, губи, вухо (гіпс).
- Виконання рисунку гіпсової голови людини (обрубковка).
- Рисунок екорше.
- Виконання рисунку гіпсової голови античного образу з чітко вираженою анатомічною будовою («Діадумен», «Венера», «Сократ»).

2.2. Технологія роботи над зображенням об'єктів живої природи (людина) (33 год.)

Теоретична частина:

- Схема голови людини. Лінія середини обличчя. Пропорції голови в положенні «фас» і «профіль».
- Особливості малювання голови жінки та чоловіка. Цілісність бачення натури, передача характеру і портретної схожості живої моделі на рисунку. Розвиток спостережливості, гострого сприймання натури, живописної пам'яті.
- Особливості малювання голови живої моделі. Образне сприймання натури. Аналіз індивідуальних особливостей зовнішності живої моделі і прийоми передачі їх у рисунку.

Практична частина:

- Побудова схеми голови людини в положенні «фас» і «профіль».
- Виконання рисунку голови живої моделі.

- Виконання набросків голови живої моделі в різних поворотах і нахилах.
- Виконання рисунка живої моделі різними графічними прийомами (лінія, пляма, лінія-пляма).

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- мати уявлення про анатомічну будову лицьової частини черепа, частин обличчя, конструктивний зв'язок;
- послідовність виконання рисунку гіпсової голови;
- особливості рисунку чоловічої та жіночої голови;
- особливості малювання голови живої моделі

Вихованці мають уміти:

- виконувати анатомічний рисунок черепа та голови, рисунок частин обличчя людини;
- виконувати об'ємно-конструктивну побудову голови
- виконувати рисунок гіпсової голови;
- виконувати зарисовки голови живої моделі в різних поворотах і нахилах, різними графічними прийомами.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування художніми матеріалами та інструментами;
- самостійного планування та поетапного виконання роботи;
- індивідуальної та колективної творчої діяльності;
- участі в мистецьких заходах.

П'ятий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 2. Рисунок	9	39	48
2.1. Технологія роботи над зображенням людини	9	39	48
Підсумок	3	-	3
Разом	15	39	54

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Правила поведінки, техніка безпеки.

2.Рисунок (48 год.)

2.1. Технологія роботи над зображенням людини (48 год.)

Теоретична частина:

- Скелет людини. Його основні функції. Типи кісток скелету. Конструктивні пояси скелету людини.
- Закономірності перспективних положень фігури людини по відношенню до лінії горизонту.
- Значення схеми пропорцій фігури людини. Поняття про модуль і визначення його величини. Послідовність побудови схеми пропорцій фігури людини. Закономірності зміни горизонтальних величин фігури людини в поворотах і в «профіль», $\frac{3}{4}$.

- Форма фігури людини. Лінія середини, центр тяжіння і рівноваги. Схематичний аналіз руху фігури.
- Особливості виконання рисунку оголеної фігури людини. Особливості зображення фігури людини в одязі. Виявлення форм тіла у місцях, де тканина облягає тіло, припущення форм тіла в одязі з вільно спадаючою драперією. Зміна поверхні одягу – поява складок і драпірувань при русі фігури людини. Закономірність зв'язку драпірування з рухом фігури. Послідовність виконання роботи.

Практична частина:

- Виконання рисунку скелету людини спереду та ззаду по схемі.
- Виконання рисунку гіпсової та живої кисті руки людини.
- Виконання рисунку гіпсової та живої стопи людини.
- Передача різноманітних перспективних положень фігури людини стоячи по відношенню до лінії горизонту.
- Передача різноманітних перспективних положень фігури людини сидячи по відношенню до лінії горизонту.
- Побудова схеми фігури людини в різних поворотах. Прорисовка ліній фігури людини по схемі.
- Рисунок гіпсової фігури людини з використанням схеми фігури людини.
- Виконання рисунків фігури людини стоячи в різних поворотах з натури.

Підсумок (3 год.)

- Підсумковий перегляд робіт вихованців вищого рівня навчання, складання іспиту з метою отримання свідоцтва про позашкільну освіту.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- мати уявлення про скелет людини, його основні функції;
- розуміти закономірності перспективних положень фігури людини по відношенню до лінії горизонту, значення схеми пропорцій фігури людини;
- розуміти поняття про модуль і визначати його величину.

Вихованці мають уміти:

- дотримуватись послідовності побудови схеми пропорцій фігури людини;
- виконувати об'ємно-конструктивну побудову фігури людини, робити зарисовки людини з натури.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування художніми матеріалами та інструментами;
- самостійного планування та поетапного виконання роботи;
- індивідуальної та колективної творчої діяльності;
- участі в мистецьких заходах.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ ТА ІНВЕРТАР

Обладнання	Кількість
Основне обладнання	
Кімната для занять (добре освітлена, у відповідності до санітарних правил та норм)	1 шт.
Підсобне приміщення для зберігання необхідного обладнання, художніх матеріалів.	1 шт.
Столи для занять	10 шт.
Стільці	20 шт.
Планшети	20 шт.
Мольберти	20 шт.
Дошка демонстраційна	1 шт.
Комп'ютер	1 шт.
Проектор	1 шт.
Для практичних занять з рисунку	К-ть на 1 дитину
Папір для рисунку	2 уп.
Прості олівці (H-6B)	1 наб.
Туш	1 шт.
Вугілля	1 уп.
Сангіна	1 уп.
Пастель	1 уп.
Гумка	2 шт.
Акварельні олівці	1 наб.

Науково-популярна та довідкова література	За необхідністю
Зразки виконання робіт	За необхідністю
Для виставкових робіт	
Рамки	20 шт.
Папір оформлювальний	20 арк.
Мотузка	10 м
Драбина	1 шт.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксенов К.Н. Рисунок. (В помощь начинающему художнику -- оформителю) / Н.К.Аксенов. – М . : Плакат, 1987. - 192с. Кирцер Ю.М. Рисунок и живопись: Учебное пособие.- 4-еизд. «Стереотип»./ Ю.М.Кирцер – М.: Высшая школа: Издательский центр «Академия», 2001. – 27с.
2. Анисимов Н.Н. Основы рисования. Изд.2-е. Учебн. пособ. для строит. спец. вузов. М.- Стройиздат, 1977. – 168 с
3. Белютин Е.М. Начальные сведения о рисунке и живописи. М.- Искусство, 1957.
4. Барщ А. наброски и зарисовки. / А.Барщ - М . : Искусство, 1970. -164 с.
5. Гордон Л. Рисунок. Техника рисования фигуры человека. / Л.Гордон - М . : Эксмо-Пресс, 2000 – 144с. 2. Гордон Л. Рисунок. Техника рисования головы человека. / Л.Гордон - М . : Эксмо-Пресс, 2000 – 120с
6. Ли Н. Основы учебного академического рисунка. Учебник; / Ли Н.Г. – М . ,Изд-во Эксмо, 2005. - 480с.
7. Попов М. Т. Альбом: рисунок, живопись / М. Т. Попов – К. : ТОВ «Європа Прінт», 2008. – 134с. Чиварди Дж. Рисунок. Обнаженная натура. Полный курс /Д. Чиварди. – М . : ЭКСМО, 2009. – 224 с.

8. Пучков А.С., Трисельнов А.В. Методика работы над натюрмортом. М. – Просвещение, 1982г.
9. Рисунки старых мастеров. – М., 1986.
10. Ратнічін В.М. Перспектива. – 2ге вид./ В.М. Ратнічін. - К.: Вища школа, 1977. -90с.
11. Ростовцев Н.Н. Академический рисунок. Учебник для студентов худож.-граф. фак. пединститутов – 3-е изд. дополн. / Н.Н.Ростовцев – М . : Просвещение, 1995.- 239с.
12. Ростовцев Н.Н. Рисование головы человека. Учебное пособие – / Н.Н.Ростовцев - М.,Изобразительное и-во, 1989.- 304с
13. Ростовцев Н.Н. Академический рисунок, - М., – 1984.
14. Ростовцев Н.Н. Очерки по истории методов преподавания рисунка./ Н.Н.Ростовцев, – М.: Просвещение,-1983.-240с.
15. Сапего И.Г. Предмет и форма. Роль восприятия материальной среды художником в создании пластической формы. – М.: Советский художник, 1984. – 304 с.
16. Смирнов Г.Б. Рисунки з натури. – К., 1968. 12. Смирнов Г.Б., Соловйов А.М. Начинаящему художнику. – Л., 1962.
17. Соловйов О.М., Смирнов Г.Б., Алексеева Є.С. Навчальний рисунок.- К., 1956. 14. Соловьева Б.А. Искусство рисунка. – Л., – 1988.
18. Ятченко Ю. М. Мистецтво рисунка / Ю. М. Ятченко. – К: НАУ, 2005. – 60 с.
19. Фролов О.П. Проблемы повышения качества обучения рисунку в образовательном процессе ВУЗа./О.П.Фролов, - «Дизайн-освіта 2009».- Харків: ХДАДМ , 2009. - 160 с.
20. Щербина В.В. Побудова технічного рисунка. – К.: Вища школа, 1970. – 115 с.

РОЗДІЛ 3
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО

ОГЛЯД ЗМІСТУ ПРОРАМИ

Розділ, тема	Кількість годин				
	Рік навчання				
	I	II	III	IV	V
Вступ	3	3	3	3	3
Композиція/ декоративна інтерпретація	21	18	18	24	24
Орнамент/ декоративний розпис	18	18	18	-	-
Витинанка	18	15	15	21	18
Писанкарство	12	12	12	18	21
Вітраж/ мозаїка	18	15	18	21	21
Народна лялька	-	9	6	12	12
Нетрадиційні методи створення зображення	9	9	9	-	-
Екскурсії, виставки, ярмарки, свята	6	6	6	6	6
Підсумок	3	3	3	3	3
Разом	108	108	108	108	108

Перший рік навчання

Змістовий модуль I . Рослинні мотиви.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ			3
Декоративно-прикладне мистецтво			96
1. Композиція/ декоративна інтерпретація	6	21	27
2. Орнамент/ декоративний розпис	6	12	18
3. Витинанка	6	12	18
4. Писанкарство	3	9	12
5. Вітраж/ мозаїка	3	15	18
6. Нетрадиційні методи створення зображення	3	6	9
Підсумок			3
Разом			108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Тема року – рослинні мотиви. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Композиція/ декоративна інтерпретація

Теоретична частина:

- Поняття «стилізація». Спрощення елементів рослинного світу для створення декоративних робіт.

- Засоби виразності декоративної композиції.
- Поняття формату композиції. Рослинні елементи та геометричні форми.

Практична частина:

- Стилізація елементів рослинного світу, об'єднання стилізованих елементів у композицію.
- Вписування рослин у різні геометричні форми.
- Створення декоративних інтерпретацій нескладних натюрмортів.

2. Орнамент/ декоративний розпис

Теоретична частина:

- Мистецтво петриківського розпису. Майстри петриківського розпису. Видатні зразки петриківських розписів. Основні рослинні елементи у петриківському розписі «зернятко», «цибулька», «бурячок» тощо. Поняття «перехідний мазок».
- Поняття орнамент і візерунок. Поняття ритм, модуль. Правила побудови лінійних орнаментів, орнаментів в крузі, квадраті, на об'ємній площині (скринька, горщик, ложка). Симетрія і асиметрія в орнаментах.
- Рослинні мотиви в орнаментах народів світу.
- Особливості виконання робіт на дерев'яній основі. Підготовка виробу до розпису.
- Технологічні особливості роботи фарбами гуаш, акрил.

Практична частина:

- Створення композицій за мотивами петриківського розпису. Набуття технічних навичок роботи.
- Розробка власних орнаментів за заданими схемами, декорування предметів побуду.
- Копіювання зразків рослинних орнаментів народів світу.
 - Виконання розпису дерев'яної дошки.

3. Витинанка

Теоретична частина:

- Витинанка як вид декоративно-прикладного мистецтва.
- Інструменти і матеріали для роботи.
- Технічні прийоми роботи з витинанки.
- Дерево життя – символ розвитку, збереження життя.
- Поняття «складена витинанка».

Практична частина:

- Стилізація рослинних мотивів у техніці витинанки. Створення квітів і листя (складання паперу навпіл, в 4 і 6 разів).
- Створення закладки з рослинними елементами (лінійна побудова)
- Створення симетричної витинанки «Вазон».
- Створення вітальних листівок з рослинними елементами.
- Створення декоративного панно «Дерево життя» в техніці складеної витинанки.

4. Писанкарство

Теоретична частина:

- Писанкарство як вид ДПМ. Уточнення та розширення знань про звичаї пов'язані з виготовленням і використанням писанок, яйце в світовій міфології, дохристиянську та християнську теорії виникнення писанки. Великодні ігри, пов'язані з використанням писанок.
- Інструмент «писачок». Правила користування, технічні прийоми роботи
- Шкаралупа яйця. Загальні ознаки придатності до використання. Особливості шкаралупи курячих, гусячих яєць. Качині та перепелині яйця в писанкарстві.
- Свічки. Різновиди: воскові, парафінові, стеаринові. Їхні властивості, правила використання.

- Прийоми фарбування писанок аніліновими барвниками. Природні барвники, варіанти їх отримання.
- Рослинна символіка в писанкарстві.
- Значення кольорів в писанкарстві. Розповсюдженість використання кольорів в різних регіонах України.
- Техніка поділу поверхні яйця навпіл, начетверо, навосьмеро.

Практична частина:

- Практичне набуття навичок створення писанок.
- Створення писанок з рослинною символікою: вербочки, дубові листочки, зернятка, соснові гілочки, дерево життя.

5. Вітраж/ мозаїка

Теоретична частина:

- Мистецтво вітражу. Класичний вітраж, вітраж тіфані, імітація вітражу (загальний огляд). Рослинні мотиви у вітражах.
- Матеріали та інструменти для виготовлення лжевітражу. Етапи виконання роботи.
- Мистецтво мозаїки. Короткий історичний огляд. Технологія виготовлення (загальні уявлення). Рослинні мотиви у мозаїках.

Практична частина:

- Розробка ескізу вітража з рослинною тематикою (дерево, кульбабки). Створення імітації вітражу в матеріалі (вітражні фарби, скло).
- Створення малюнку мозаїки з рослинними елементами.

6. Нетрадиційні методи створення зображення

Теоретична частина:

- Монотипія. Технічні прийоми отримання зображення.
- Набриск. Техніка виконання.
- Розвиток уяви, фантазії, образного мислення.

Практична частина:

- Створення декоративної роботи в техніці монотипія (гуаш)
- Виконання пейзажу в техніці монотипія (акварель).
- Створення осіннього дерева за допомогою набризку.

Підсумок

Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності;
- основні інструменти і матеріали декоративно-прикладного мистецтва (за розділами програми) та правила безпечного користування ними;
- особливості будови рослин, правила побудови рослинних мотивів у ДПМ;
- значення рослинних символів на писанках, витинанках, мозаїках тощо;
- поняття декоративної композиції, стилізації;
- особливості петриківського розпису, основних майстрів петриківського розпису;
- поняття орнамент і візерунок, правила побудови орнаментів у різних геометричних формах;
- специфіку роботи з дерев'яними виробами, послідовність виконання розписів дерев'яної поверхні;
- поняття про мистецтво витинанки, технічні прийоми роботи з папером;
- поняття писанкарства, технічні прийоми роботи над писанками;
- поняття «вітраж», «лжевітраж», «розпис по склу», специфіку роботи зі скляною поверхнею;
- поняття мозаїки;
- поняття нетрадиційні методи отримання зображення: монотипія, набризк.

Вихованці мають уміти:

- створювати декоративні композиції, стилізувати рослинні форми, розробляти мотиви орнаментів, добираючи доречні орнаментальні та колірні рішення;
- створювати рослинні композиції за мотивами петриківського розпису, використовувати в своїй роботі класичні прийоми;
- виконувати розписи дерев'яних виробів, дотримуючись технології;
- створювати витинанки з рослинними мотивами, складаючи папір в 2, 4, 6 разів, створювати роботи в техніці складеної витинанки;
- створювати самостійно писанки з рослинною символікою;
- створювати декоративні композиції на склі, враховуючи специфіку матеріалу;
- створювати рисунки за мотивами мозаїки;
- отримувати зображення нетрадиційними методами: монотипія, набрызк.
- досягати оптимального колірної рішення на основі знань зі створення гармонійних кольоросполучень.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного та грамотного користування художніми інструментами та матеріалами;
- самостійної творчої діяльності при створенні сюжетних та декоративних композицій за власним задумом;
- втілення творчого задуму, доведення роботи до завершення;
- роботи в колективі;
- естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування виставок;
- власної виставкової та конкурсної діяльності.

Другий рік навчання

Змістовий модуль II. Зооморфні мотиви.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ			3
Декоративно-прикладне мистецтво			96
1. Композиція/ декоративна інтерпретація	6	18	24
2. Орнамент/ декоративний розпис	3	15	18
3. Витинанка	3	12	15
4. Писанкарство	3	9	12
5. Вітраж/ мозаїка	3	12	15
6. Народна лялька	3	6	9
7. Нетрадиційні методи створення зображення	3	6	9
Підсумок			3
Разом			108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Тема року – зооморфні мотиви. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Композиція/ декоративна інтерпретація

Теоретична частина:

– Зооморфні мотиви у ДПМ. Короткий історичний огляд.

- Зооморфні мотиви у роботах майстрів ДПМ. Тваринний світ М.Приймаченко.
- Зооморфні мотиви у різних країнах світу.
- Поняття «стилізація». Спрощення представників тваринного світу для створення декоративних робіт.
- Формотворення. Побудова тварин в різних геометричних формах.
- Міфологічні істоти (бестіарій). Короткий історичний огляд.
- Казки про тварин. Поняття ілюстрації.

Практична частина:

- Копіювання зразків декоративно-прикладного мистецтва з тваринною тематикою.
- Створення тварини за мотивами творчості М.Приймаченко.
- Побудова тварин в різних геометричних формах.
- Створення міфічної істоти (за уявою)
- Створення ілюстрацій до казок про тварин.

2. Орнамент/ декоративний розпис

Теоретична частина:

- Мистецтво петриківського розпису. Майстри петриківського розпису. Видатні зразки петриківських розписів. Зооморфні мотиви у петриківському розписі (чарівні птахи, півні, коники тощо).
- Поняття орнамент і візерунок. Поняття ритм, модуль. Правила побудови лінійних орнаментів, орнаментів в крузі, квадраті, на об'ємній площині (скринька, горщик, ложка). Симетрія і асиметрія в орнаментах.
- Тваринні мотиви в орнаментах народів світу.
- Особливості виконання робіт на дерев'яній основі. Підготовка виробу до розпису.
- Технологічні особливості роботи фарбами гуаш, акрил.

Практична частина:

- Створення зооморфних композицій за мотивами петриківського розпису. Набуття технічних навичок роботи.
- Розробка власних орнаментів за заданими схемами, декорування предметів побуду.
- Копіювання зразків тваринних орнаментів народів світу.
- Виконання розпису дерев'яної дошки.

3. Витинанка

- Витинанка як вид декоративно-прикладного мистецтва.
- Інструменти і матеріали для роботи.
- Технічні прийоми роботи з витинанки.
- Зооморфні мотиви у витинанці. Етапи роботи над створенням образу тварини у витинанці.
- Поняття силуетної витинанки.

Практична частина:

- Стилзація тваринних мотивів у техніці витинанки.
- Створення сюжетної композиції з тваринами в техніці силуетної витинанки.

4. Писанкарство

Теоретична частина:

- Писанкарство як вид ДПМ. Уточнення та розширення знань про звичаї пов'язані з виготовленням і використанням писанок, яйце в світовій міфології, дохристиянську та християнську теорії виникнення писанки. Великодні ігри, пов'язані з використанням писанок.
- Інструмент «писачок». Правила користування, технічні прийоми роботи
- Шкаралупа яйця. Загальні ознаки придатності до використання. Особливості шкаралупи курячих, гусячих яєць. Качині та перепелині яйця в писанкарстві.

- Свічки. Різновиди: воскові, парафінові, стеаринові. Їхні властивості, правила використання.
- Прийоми фарбування писанок аніліновими барвниками. Природні барвники, варіанти їх отримання.
- Тваринна символіка в писанкарстві.
- Значення кольорів в писанкарстві. Розповсюдженість використання кольорів в різних регіонах України.
- Техніка поділу поверхні яйця навпіл, начетверо, навосьмеро.

Практична частина:

- Практичне набуття навичок створення писанок.
- Створення писанок з тваринною символікою: олені, коники, птахи, риби, гусячі лапки тощо.

5. Вітраж/ мозаїка

Теоретична частина:

- Мистецтво вітражу. Класичний вітраж, вітраж тіфані, імітація вітражу (загальний огляд). Тваринні мотиви у вітражах.
- Матеріали та інструменти для виготовлення лжевітражу. Етапи виконання роботи.
- Мистецтво мозаїки. Короткий історичний огляд. Технологія виготовлення (загальні уявлення). Тваринні мотиви у мозаїках.

Практична частина:

- Розробка ескізу вітража з тваринною тематикою.
- Створення імітації вітражу в матеріалі (вітражні фарби, скло).
- Створення малюнку мозаїки з представниками тваринного світу.

6. Народна лялька

Теоретична частина:

- Історія української народної іграшки.
- Анімалістична іграшка.

Практична частина:

- Виготовлення іграшок –мотанок «Братик Кролик», «Кіт-Воркіт», «Цуценя Гав» у техніці мотанка.

6. Нетрадиційні методи створення зображення

Теоретична частина:

- Монотипія. Технічні прийоми отримання зображення.
- Розвиток уяви, фантазії, образного мислення.

Практична частина:

- Створення декоративної роботи в техніці монотипія (гуаш)

Підсумок

Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності;
- основні інструменти і матеріали декоративно-прикладного мистецтва (за розділами програми) та правила безпечного користування ними;
- особливості будови тварин, правила побудови зооморфних мотивів у ДПМ;
- значення тваринних символів на писанках, витинанках, мозаїках тощо;
- поняття декоративної композиції, стилізації;
- поняття орнамент і візерунок, ритм, модуль, правила побудови лінійних орнаментів, орнаментів в крузі, квадраті, на об'ємній площині;
- основні моменти життя та творчості М.Приймаченко, усвідомлювати значення її творчості, місце в українському ДПМ;

- особливості петриківського розпису, основних майстрів петриківського розпису;
- відмінності зооморфні мотивів у різних країнах світу, мити уявлення про міфологічних істот;
- специфіку роботи з дерев'яними виробами, послідовність виконання розписів дерев'яної поверхні;
- поняття витинанки, силуетної витинанки, технічні прийоми роботи з папером;
- поняття писанкарства, технічні прийоми роботи над писанками;
- поняття «вітраж», «лжевітраж», «розпис по склу», специфіку роботи зі скляною поверхнею;
- поняття мозаїки;
- історію української народної іграшки, значення анімалістичні ляльки-мотанки;
- поняття нетрадиційні методи отримання зображення: монотипія, набризк.

Вихованці мають уміти:

- створювати декоративні композиції, стилізувати тваринні форми, будувати тварин в різних геометричних формах;
- розробляти мотиви орнаментів, добираючи доречні орнаментальні та колірні рішення;
- створювати зооморфні образи за мотивами творчості М.Приймаченко;
- створювати зооморфні композиції за мотивами петриківського розпису (чарівні птахи, півні, коники тощо), використовувати в своїй роботі класичні прийоми;
- створювати тваринні композиції за мотивами мистецтва різних країн світу, створювати власні міфічні образи, керуючись отриманими знаннями;
- створювати ілюстрації до тваринних казок, передавати в зображенні взаємозв'язок персонажів, основні характерні риси;

- виконувати розписи дерев'яних виробів, дотримуючись технології;
- створювати витинанки з тваринними мотивами, створювати роботи в техніці силуетної витинанки;
- створювати самостійно писанки з тваринною символікою;
- створювати декоративні композиції на склі, враховуючи специфіку матеріалу;
- створювати рисунки за мотивами мозаїки;
- виготовляти анімалістичні ляльки-мотанки;
- отримувати зображення нетрадиційними методами: монотипія, набрызк;
- досягати оптимального колірної рішення на основі знань зі створення гармонійних кольоросполучень.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного та грамотного користування художніми інструментами та матеріалами;
- самостійної творчої діяльності при створенні сюжетних та декоративних композицій за власним задумом;
- втілення творчого задуму, доведення роботи до завершення;
- роботи в колективі;
- естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування виставок;
- власної виставкової та конкурсної діяльності.

Третій рік навчання
Змістовий модуль III . Геометричні мотиви.
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ			3
Декоративно-прикладне мистецтво			96
1. Композиція/ декоративна інтерпретація	6	28	24
2. Орнамент/ декоративний розпис	6	12	18
3. Витинанка	6	9	15
4. Писанкарство	3	9	12
5. Вітраж/ мозаїка	3	15	18
6. Народна лялька	3	3	6
7. Нетрадиційні методи створення зображення	3	6	9
Підсумок			3
Разом			108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Тема року – геометричні мотиви. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Композиція/ декоративна інтерпретація

Теоретична частина:

– Геометричні форми у декоративній композиції.

- Поняття стилізації. Спрощення предметів побуту для створення декоративних композицій.
- Зображення архітектури у декоративній манері.
- Поняття абстракції. Абстракціонізм (короткий історичний огляд). Роботи художників - абстракціоністів.
- Асоціативне сприйняття кольору. Взаємозв'язок форми і кольору.

Практична частина:

- Створення геометричних композицій. Відображення статичності/динаміки, симетрії/асиметрії, врівноваженості/неврівноваженості в композиції. Створення ахроматичних композицій, передача в композиції кольорових контрастів, нюансів.
- Створення декоративних композицій на тему «місто».
- Створення абстрактних композицій на тему «музика», «радість», «сум», «пори року» тощо.

2. Орнамент/ декоративний розпис

Теоретична частина:

- Поняття орнамент і візерунок. Поняття ритм, модуль. Правила побудови лінійних орнаментів, орнаментів в крузі, квадраті, на об'ємній площині (скринька, горщик, ложка). Симетрія і асиметрія в орнаментах.
- Правила побудови геометричних орнаментів. Послідовність роботи над геометричними орнаментами.
- Геометричні орнаменти народів світу.
- Пейзаж у роботах майстрів петриківського розпису.
- Особливості виконання робіт на дерев'яній основі. Підготовка виробу до розпису.
- Технологічні особливості роботи фарбами гуаш, акрил. Декорування об'ємними елементами.

Практична частина:

- Побудова геометричних орнаментів. Розробка власних орнаментів за заданими схемами, декорування предметів побуду.
- Створення пейзажних малюнків за мотивами петриківського розпису.
- Копіювання зразків геометричних орнаментів народів світу.
- Виконання розпису дерев'яної поверхні (годинник, скринька) геометричним орнаментом з об'ємними елементами (стрази, фактурна паста, об'ємні контури).

3. Витинанка

- Витинанка як вид декоративно-прикладного мистецтва.
- Інструменти і матеріали для роботи.
- Технічні прийоми роботи з витинанки.
- Геометричні витинанки.
- Поняття силует. Силуетні витинанки.

Практична частина:

- Виготовлення геометричних витинанок.
- Виготовлення силуетних витинанок.

4. Писанкарство

Теоретична частина:

- Писанкарство як вид ДПМ. Уточнення та розширення знань про звичаї пов'язані з виготовленням і використанням писанок, яйце в світовій міфології, дохристиянську та християнську теорії виникнення писанки. Великодні ігри, пов'язані з використанням писанок.
- Інструмент «писачок». Правила користування, технічні прийоми роботи
- Шкаралупа яйця. Загальні ознаки придатності до використання. Особливості шкаралупи курячих, гусячих яєць. Качині та перепелині яйця в писанкарстві.
- Свічки. Різновиди: воскові, парафінові, стеаринові. Їхні властивості, правила використання.

- Прийоми фарбування писанок аніліновими барвниками. Природні барвники, варіанти їх отримання.
- Писанки з геометричними елементами.
- Значення кольорів в писанкарстві. Розповсюдженість використання кольорів в різних регіонах України.
- Техніка поділу поверхні яйця навпіл, начетверо, навосьмеро, сакви бесаги, сорококлин.

Практична частина:

- Практичне набуття навичок створення писанок.
- Побудова орнаменту «сакви бесаги».
- Побудова орнаменту «сорококлин»
- Створення писанок з геометричним візерунком: зірка, бескінечник.

5. Вітраж/ мозаїка

Теоретична частина:

- Мистецтво вітражу. Класичний вітраж, вітраж тіфані, імітація вітражу (загальний огляд). Геометричні мотиви у вітражах.
- Матеріали та інструменти для виготовлення лжевітражу. Етапи виконання роботи.
- Мистецтво мозаїки. Короткий історичний огляд. Технологія виготовлення (загальні уявлення). Геометричні мотиви у мозаїках.

Практична частина:

- Розробка ескізу вітража з геометричними мотивами.
- Створення імітації вітражу в матеріалі (вітражні фарби, скло). Оздоблення фоторамки геометричним орнаментом.
- Створення малюнку мозаїки з геометричним орнаментом.
- Створення малюнку за мотивами мозаїки з архітектурними елементами (Пейзажна алея, м.Київ)

5. Народна лялька

Теоретична частина:

- Історія української народної іграшки.
- Традиційна лялька-мотанка

Практична частина:

- Виготовлення ляльки-мотанки горизонтальної.
- Виготовлення ляльки-мотанки вертикальної.
- Виготовлення ляльки –мотанки «Центр голови».

6. Нетрадиційні методи створення зображення

Теоретична частина:

- Тампонування. Технологія створення зображення.
- Крапковий малюнок. Технологія створення зображення.
- Граттаж. Технологія створення зображення.
- Розвиток уяви, фантазії, образного мислення.

Практична частина:

- Виконання робіт з використанням техніки тампонування, крапкового малюнка.
- Виконання графічної роботи в техніці граттаж. Орієнтовна тематика: Нічне місто, космос.

Підсумок

Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності;
- основні інструменти та матеріали для роботи (за розділами програми) та правила безпечного користування ними;
- поняття геометричної форми у декоративній композиції.
- Поняття статика/ динаміка, симетрія/ асиметрія, врівноваженість/ нерівноваженість, контраст/ нюанс;
- поняття абстракції, абстракціонізм;
- поняття асоціативного сприйняття кольору, взаємозв'язок форми і кольору;
- поняття орнамент і візерунок, ритм, модуль, правила побудови лінійних орнаментів, орнаментів в крузі, квадраті, на об'ємній площині, правила побудови геометричних орнаментів,
- поняття стилізації, прийоми спрощення предметів побуту для створення декоративних композицій, зображення архітектури у декоративній манері;
- поняття пейзажної композиції у петриківського розписі;
- значення геометричних символів на писанках;
- поняття імітація вітражу, технологію виготовлення класичного вітражу та вітражу Тіфані;
- поняття мистецтва мозаїки;
- історію української народної іграшки, значення та символіку традиційної ляльки-мотанки, технологію виготовлення.
- нетрадиційні методи отримання зображення: тампонування, крапковий малюнок, граттаж.

Вихованці мають уміти:

- створювати геометричні композиції, відобразити в них статику/ динаміку, симетрію/ асиметрію, врівноваженість/ нерівноваженість, контраст/ нюанс.

- створювати абстрактні композиції на тему «музика», «радість», «сум», «пори року» тощо;
- спрощувати предмети побуту для створення декоративних композицій, зображати архітектуру у декоративній манері;
- створювати пейзажні композиції за мотивами петриківського розпису;
- створювати геометричні композиції за мотивами мистецтва різних країн світу;
- виконувати роботи на дерев'яній основі, використовувати в своїй роботі фарби гуаш, акрил, стрази, фактурну пасту, об'ємні контури;
- створювати витинанки з геометричними мотивами (серветки, фіранки, рушники), працювати в техніці силуетної витинанки;
- створювати самостійно писанки з геометричною символікою;
- створювати власні імітації вітражів, враховуючи технологію виготовлення класичного вітражу;
- створювати рисунки за мотивами мозаїки;
- виготовляти традиційні ляльки-мотанки;
- використовувати в своїй роботі нетрадиційні методи отримання зображення: тампонування, крапковий малюнок, граттаж.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного та грамотного користування художніми інструментами та матеріалами;
- самостійної творчої діяльності при створенні сюжетних та декоративних композицій за власним задумом;
- втілення творчого задуму, доведення роботи до завершення;
- роботи в колективі;
- естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування виставок;
- власної виставкової та конкурсної діяльності.

Четвертий рік навчання
Змістовий модуль IV . Фігуратив.
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ			3
Декоративно-прикладне мистецтво			96
1. Композиція/ декоративна інтерпретація	6	24	30
2. Витинанка	6	15	21
3. Писанкарство	3	15	18
4. Вітраж/ мозаїка	6	15	21
5. Народна лялька	3	9	12
Підсумок			3
Разом			108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Тема року – фігуратив. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Композиція/ декоративна інтерпретація

Теоретична частина:

– Образ людини у ДПМ. Зображення людини на роботах майстрів ДПМ.

Короткий історичний огляд.

- Мистецтво петриківського розпису. Майстри петриківського розпису. Видатні зразки петриківських розписів. Зображення людей у петриківському розписі.
- Фігуративна композиція. Правила побудови постаті людини. Збереження або деформація частин тіла для посилення художнього образу.
- Поняття ілюстрація. Сучасні ілюстратори. Ілюстрації видавництва «АБАБАГАЛАМАГА»

Практична частина:

- Створення петриківського розпису із зображеннями людей.
- Створення декоративної композиції «українка/українець».
- Створення фігуративних композицій «зима», «весна», «літо», «осінь».
- Відтворення побутових сцен у декоративній манері.
- Ілюстрації до улюблених казок.

2. Витинанка

- Витинанка як вид декоративно-прикладного мистецтва.
- Інструменти і матеріали для роботи.
- Технічні прийоми роботи з витинанки.
- Образ людини у витинанці. Етапи роботи над створенням образу. Технічні прийоми виконання роботи.
- Поняття силуетної витинанки.

Практична частина:

- Виготовлення витинанок на тему «янгол»,
- Створення витинанки з людиною (за задумом)
- Створення сюжетної композиції з людьми в техніці силуетної витинанки.

4. Писанкарство

Теоретична частина:

- Писанкарство як вид ДПМ. Уточнення та розширення знань про звичаї пов'язані з виготовленням і використанням писанок, яйце в світовій

міфології, дохристиянську та християнську теорії виникнення писанки.

Великодні ігри, пов'язані з використанням писанок.

- Інструмент «писачок». Правила користування, технічні прийоми роботи
- Шкаралупа яйця. Загальні ознаки придатності до використання. Особливості шкаралупи курячих, гусячих яєць. Качині та перепелині яйця в писанкарстві.
- Свічки. Різновиди: воскові, парафінові, стеаринові. Їхні властивості, правила використання.
- Прийоми фарбування писанок аніліновими барвниками. Природні барвники, варіанти їх отримання.
- Постать людини в писанкарстві.
- Християнська символіка писанки. Писанки з церквами. Використання літер і слів на писанках.
- Значення кольорів в писанкарстві. Розповсюдженість використання кольорів в різних регіонах України.
- Техніка поділу поверхні яйця – вдосконалення навичок

Практична частина:

- Практичне набуття навичок створення писанок.
- Створення писанок з богинею берегинею.
- Створення писанок із зображенням церков.

5. Вітраж/ мозаїка

Теоретична частина:

- Мистецтво вітражу. Класичний вітраж, вітраж тіфані, імітація вітражу (загальний огляд). Людські образи у вітражах.
- Матеріали та інструменти для виготовлення лжевітражу. Етапи виконання роботи.
- Мистецтво мозаїки. Короткий історичний огляд. Технологія виготовлення (загальні уявлення). Образ людини у мозаїках.
- Мозаїки Софії Київської.

Практична частина:

- Розробка ескізу вітража з людиною.
- Створення імітації вітражу в матеріалі (вітражні фарби, скло).
- Створення малюнку мозаїки з людиною.

5. Народна лялька

Теоретична частина:

- Фольклорна лялька – символ культурної спадщини українського народу (лялькі ігрові, обереги, обрядові).
- Новорічні традиції українців. Українська казка «Снігуронька».
- Житло і побут людей у фольклорі. Хатні обереги українців.

Практична частина:

- Виготовлення прикраси на ялинку «Різдв'яний ангел» та ляльки у сучасній манері «Снігуронька».
- Виготовлення ляльки «Домовичок»

Підсумок

Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності;
- основні інструменти та матеріали для роботи (за розділами програми) та правила безпечного користування ними;
- поняття фігуратив, мати уявлення про образ людини у декоративній композиції, зображення людини на роботах майстрів ДПМ, правила побудови постаті людини, збереження або деформація частин тіла для посилення художнього образу;
- поняття ілюстрація, сучасних ілюстратори, відрізняти ілюстрації видавництва «АБАБАГАЛАМАГА»;

- основні відмінності петриківського розпису, майстрів, розрізняти видатні зразки петриківських розписів;
- особливості виконання робіт на дерев'яній основі;
- поняття мистецтва витинанки, специфіку зображення постаті людини у витинанці;
- значення людських образів на писанках, християнську символіку писанки, писанки з церквами, використання літер і слів на писанках;
- поняття вітражу, особливості зображення постаті людини у класичних вітражах;
- поняття мистецтва мозаїки, взірці фігуративної мозаїки на прикладі Софії Київської;
- поняття фольклорної ляльки, новорічні традиції українців.

Вихованці мають уміти:

- передавати образ людини в декоративній манері, добираючи доречні засоби художньої виразності;
- створювати власні ілюстрації до улюблених казок;
- створювати фігуративні композиції за мотивами петриківського розпису;
- виконувати роботи на дерев'яній поверхні, дотримуючись технології, самостійно добирати способи зображення, матеріали, засоби виразності в процесі втілення задуманого образу;
- створювати витинанки з людськими образами, працювати техніці силуетної витинанки
- створювати самостійно писанки із зображенням богині-берегині, християнських символів, церков, літер;
- створювати власні імітації вітражів та розписи по склу із включенням постаті людини у композицію;
- створювати рисунки за мотивами мозаїки;
- виготовляти фольклорні ляльки.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного та грамотного користування художніми інструментами та матеріалами;
- самостійної творчої діяльності при створенні сюжетних та декоративних композицій за власним задумом;
- втілення творчого задуму, доведення роботи до завершення;
- роботи в колективі;
- естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування виставок;
- власної виставкової та конкурсної діяльності.

П'ятий рік навчання
Змістовий модуль V . Фігуратив.
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ			3
Декоративно-прикладне мистецтво			96
1. Композиція/ декоративна інтерпретація	6	24	30
2. Витинанка	3	15	18
3. Писанкарство	6	15	21
4. Вітраж/ мозаїка	3	18	21
5. Народна лялька	3	9	12
Підсумок			3
Разом			108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

План роботи на рік, мета та завдання навчання на вищому рівні. Загальний огляд видів діяльності, передбачених програмою на навчальний рік. Тема року – геометричні мотиви. Правила поведінки, техніка безпеки.

1. Композиція/ декоративна інтерпретація

Теоретична частина:

- Фігуративна композиція. Правила побудови постаті людини. Збереження або деформація частин тіла для посилення художнього образу.
- Багатофігурна композиція. Передача взаємозв'язків об'єктів зображення. Рух у композиції.
- Свята та обряди українського народу (короткий історичний огляд). Зображення свят обрядового циклу на картинах майстрів.
- Поняття ілюстрація. Сучасний стан ілюстрації.
- Мультиплікація. Сучасні персонажі і образи.

Практична частина:

- Створення фігуративних композицій за мотивами річного обрядового циклу (Коляда, Івана Купала, жнива тощо)
- Відтворення побутових сцен у декоративній манері.
- Ілюстрації до улюблених казок.
- Зображення сучасних персонажів мультфільмів, перенесення їх у інші умови (творча робота).

2. Витинанка

- Витинанка як вид декоративно-прикладного мистецтва.
- Інструменти і матеріали для роботи.
- Технічні прийоми роботи з витинанки.
- Технологія виготовлення портретної витинанки. Портретний силует.

Практична частина:

- Створення портретної витинанки.
- Створення портретної силуетної витинанки
- Створення сюжетної композиції з людьми в техніці витинанки.
- Виконання творчих робіт.

3 Писанкарство

Теоретична частина:

- Уточнення і розширення здобутих знань з технології написання писанок.
- Стан писанкарства на сучасному рівні.
- Хатні прикраси-обереги з писанок.
- Хлорний відбілювач. Правила безпечного користування. Технологія використання.
- Кислоти. Види кислот, що використовуються. Особливості використання.

Практична частина:

- Вдосконалення навичок створення писанок.
- Виготовлення хатніх прикрас («дзвони», «гердани», «хрести»).
- Створення власних колекцій писанок.

4. Вітраж/ мозаїка

Теоретична частина:

- Мистецтво вітражу. Розширення знань.
- Мистецтво мозаїки. Розширення знань

Практична частина:

- Створення творчих робіт.

5. Народна лялька

Теоретична частина:

- Обрядові ляльки : зимові ("Колодій", "Масляна"), весняні («Великодня голубка» (червона), «Вербниця»(зелена) , літні (« Зозуля», "Купавка", "Марена", «Спасівка»); зажинкові і обжинкові ляльки.
- Культ родини в Україні. Дерево роду.
- Обереги в житті українського народу.
- Одяг ляльки, його залежність від традицій українського національного вбрання. Символіка елементів одягу ляльки-мотанки (спідниця уособлює землю; сорочка — три часи: минулий, теперішній і майбутній; головний убір — очіпок, стрічка чи хустка — зв'язок із небом) обов'язковими атрибутами є вишиванка та намисто, які уособлюють достаток. Символіка кольору ляльки-мотанки (якщо лялька робиться на добробут та здоров'я родини – для одягу підбираються червоно-зелені відтінки, для успіху в фінансових справах – зелені та золотисті, для щастя у коханні чи подружньому житті – червоні, рожеві, помаранчеві кольори, для успіху в творчості – блакитні)

Практична частина:

- Виготовлення обрядових ляльок.
- Композиція «Колискова»
- Лялька «Берегиня»

Підсумок

Підсумковий перегляд кращих робіт вихованців вищого рівня навчання.

Персональні виставки робіт. Екзамен з декоративно-прикладного мистецтва.

Випускники отримують свідоцтво про позашкільну освіту.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Вихованці мають знати:

- правила безпеки життєдіяльності;
- інструменти та матеріали (за розділами програми), правила безпечного користування ними;
- поняття фігуратив, фігуративна композиція, багатофігурна композиція, мати уявлення про образ людини у декоративній композиції, зображення людини на роботах майстрів ДПМ, правила побудови постаті людини, збереження або деформація частин тіла для посилення художнього образу;
- свята та обряди українського народу, зображення свят обрядового циклу на картинах майстрів;
- поняття ілюстрація, сучасні ілюстратори, сучасний стан ілюстрації;
- поняття мультиплікація, сучасний стан мультиплікації;
- основні відмінності петриківського розпису, майстрів, розрізняти видатні зразки петриківських розписів;
- особливості виконання робіт на дерев'яній основі;
- поняття мистецтва витинанки, специфіку зображення постаті людини у витинанці;
- значення символів і кольорів, що використовуються на писанках, хатніх оберегів з писанок, регіональні особливості писанок України;
- поняття вітражу, особливості зображення постаті людини у класичних вітражах;
- поняття мистецтва мозаїки, взірці фігуративної мозаїки у світовому мистецтві;
- поняття обрядова лялька, Дерево роду, обереги в житті українського народу, значення одягу ляльки, його залежність від традицій українського національного вбрання, символіку елементів одягу ляльки-мотанки, символіку кольору ляльки-мотанки.

Вихованці мають уміти:

- Створювати багатофігурні композиції;
- створювати власні композиції із зображенням українських народних свят та обрядів;
- створювати власні ілюстрації до улюблених казок;
- аналізувати сучасні персонажі і образи у мультиплікації, створювати композиції із героями сучасних мультфільмів;
- створювати витинанки з людськими образами, портретні витинанки, силуетні витинанки;
- створювати композиції з писанок;
- створювати власні імітації вітражів та розписи по склу;
- створювати рисунки за мотивами мозаїки;
- виготовляти обрядові ляльки, ляльку «Берегиню», композиції з ляльок.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного та грамотного користування художніми інструментами та матеріалами;
- самостійної творчої діяльності при створенні сюжетних та декоративних композицій за власним задумом;
- втілення творчого задуму, доведення роботи до завершення;
- роботи в колективі;
- естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування виставок;
- власної виставкової та конкурсної діяльності.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ ТА ІНВЕРТАР

Обладнання	кількість
Основне обладнання	
Кімната для занять (добре освітлена, які відповідає санітарно-епідеміологічним правилам і нормативам)	1 шт.
Підсобне приміщення для зберігання необхідного обладнання, художніх матеріалів.	1 шт.
Столи для занять	10 шт.
Стільці	20 шт.
Дошка демонстраційна	1 шт.
Комп'ютер	1 шт
Проектор	1 шт
Подіум	1 шт.
Обладнання для занять з декоративного розпису/ композиції	
Папір	50 арк/дит
Дерев'яні заготовки відповідно до змісту програми	За кількістю робіт
Прості олівці	2 шт.
Гумка	1 шт.
Фарби гуаш	1 наб/дит
Фарби акрил	1 наб/дит
Пензлі	3 шт/дит
Палітра	1 шт/дит
Посуд для води	1 шт/дит
Лак на водній основі (нетоксичний)	1 на групу
Сухі серветки та рушники	
Науково-популярна та довідникова література	За необхідністю
Зразки виконання робіт	За необхідністю
Обладнання для занять з вітражу	

Папір	50 арк/дит
Прості олівці	2 шт.
Гумка	1 шт.
Пензлі	3 шт/дит
Рами зі склом	За кількістю робіт
Фарби для роботи на склі на водній основі (нетоксичні)	
Палітра	1 шт/дит
Посуд для води	1 шт/дит
Сухі серветки та рушники	
Науково-популярна та довідникова література	За необхідністю
Зразки виконання робіт	За необхідністю
Обладнання для занять з витинанки	
Кольоровий папір (А4, А3)	1 уп/дит
Кольоровий картон (А4, А3)	1 уп/дит
Прості олівці	2 шт.
Гумка	1 шт.
Ножиці	1 шт/дит
Клей ПВА	1 шт/дит
Ємкості для обрізок	1 шт/дит
Науково-популярна та довідникова література	За необхідністю
Зразки виконання робіт	За необхідністю
Обладнання для занять з писанкарства	
Посуд 0,5 для анілінових фарбників	10 шт
Посуд 0,5 для оцту	1 шт
Посуд 0,6 для відбілювача	1 шт
Ганчірки для фарби	За необхідністю
Ложки для фарб	10 шт

Натфель	10 шт
Груша для видування яєць	3 шт
Фарби	2 комплекти
Оцет 9%	1 пляшка
Відбілювач	1 пляшка
«Циганська» голка	1 шт
Яйця	50шт/дит
Свічник	1 шт/дит
Свічки	1 шт/дит
Писачок	1 шт/дит
Олівець (2H-HB)	2 шт/дит
Паперові серветки	1 уп/дит
Каталоги зі зразками писанок	За необхідністю
Обладнання для занять з народної ляльки	
Тканина клаптики	
Мішковина	
Нитки різного кольору	
Поролон/вата	
Намистинки/бісер	
Мереживо	
Голки різного розміру	
Ножиці	

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Е. А. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1998.
2. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). - К: Райдуга, 1994.
3. Закон України „Про позашкільну освіту” // Уряд. кур’єр. - 2000. - № 25.
4. Поддубко Л. М. Дизайн-освіта в школі. – К.: Мистецтво та Освіта, 2002, №2.
5. Програми з позашкільної освіти: Художньо-естетичний напрям/упор. Ткачук В.В.:Грамота, 2009.-Вип.2.
6. Легенський Ю.Г. Від ремесла до творчості // Час – 1990 - №5.
7. Лосюк П.В. Декоративно-прикладне мистецтво в школі // Радянська школа – 1979 - №10 – с. 19-30.
8. Положення про позашкільний навчально-виховний заклад // Інф. зб. МОН України. -1994. - № 9.
9. Федина В. В., Кисельова О. І. Орієнтовні навчальні програми та методичні рекомендації з декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва. – Львів: Край 2007.
10. Концепція національної школи про позашкільні навчальні заклади.

Орнамент

1. З. А. Богатеев «Мотивы народных орнаментов и детских аппликаций». М.: «Просвящение». 1986 г.
2. Буткевич Л.М. История орнамента: учебное пособие для вузов / Л.М. Буткевич. – М.: Владос, 2008.
3. Л. М. Буткевич «Орнамент как процесс». М.: 2002 г.
4. Бусыгина О.М. Организация раппортной композиции: руководство / О.М. Бусыгина, Н.П. Милова. – Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2000.
5. Ворончихин Н.С. Орнаменты, стили, мотивы: иллюстрированное пособие/ Н.С. Ворончихин, Н.А. Емшанова. – Удмуртский университет: 2004. – 120с.

6. Емельянович И.И. Печатный рисунок на ткани: учебник для вузов / И.И. Емельянович, Н.П. Бесчастнов. – М.: Легпромбытиздат, 1990.
7. . К. Рохине «Орнамент всех времён и стилей» М.: 1987 г.
8. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. – М.: Наука, 1994.
9. Устин В.Б. Композиция в дизайне: учебное пособие / В.Б. Устин. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 239с.: ил.
10. Фокина Л.В. Орнамент: учебное пособие / Л.В. Фокина. – Ростов н/Д.: Феникс, 2007 – 172 с.: ил.

Писанкарство:

1. Білоус О., Сташук З. Школа писанкарства. — К., 1998.
2. Верхова М. Великодня писанка. Науково-художній нарис для дітей. — Вінниця: Книга — вега, 2002.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. — К., 1991.
4. Єміїв Зенон. Двадцять кіп писанок. — Нью-Йорк, 1994.
5. Єроменко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови // Початкова школа. — № 1. — 1995.
6. Зелик С. Пише писанки бабуня, пише мама, пишу я. — К., 1992.
7. Іванченко Ю. О. Писанки на Україні. — К., 1991. 166
8. Колесник Н. Є., Пантус Н. Ф. Писанкарство: історія, досвід, техніка та методика виконання. — Житомир, 2004.
9. Кононенко П., Усатенко Т. Матеріал до основних проблем базового змісту навчання інтегративного курсу «Українознавство» // Початкова школа. — № 1. — 1995.
10. Кордуба М. Писанки галицької Волині. — Львів, 1899.
11. Кульжинский С. Описание коллекции народных писанок. — М., 1899.
12. Мазуркевич О. Воскресіння нетлінного, відродження заповітного // Рідна школа. — № 7. — 1994.
13. Манько В. Українська народна писанка. Навчально-методичний посібник. — Львів: Свічадо, 2001.

14. Незброшурований альбом. Христос Воскрес! Зі святом Великодня! — К., 1991.
15. Пилипенко О. Виховання дітей у грі // Постметодика. — № 3. — 1994.
16. Скуратівський М. Пише писанки бабуся, пише мама, пишу я. — К., 1992.
17. Стадник С. Формування художньо-трудових знань і вмінь у процесі оздоблення яєць. Навчально-методичний посібник. — Коломия, 2002.
18. Сущенко Т. Штрихи до портрета творчого вчителя //Початкова школа. — № 1. — 1995.

Витинанка

1. Антонович С. А., Проців В.І., Свид С.П. Художні техніки у школі. — К.:ІЗМН. 1997. — С.64-70
2. Бондаренко Т.Витинанки думок.//Народне мистецтво.-2006.-№3- 4.- С.31-33
3. Витинанки Андрія Пуцкарьова.//Дивослово,-2001.-№9 5.Вовк Віра. Мандаля.- Rio De Janeiro, BRAZIL,-1980
4. Вакуленко О.Слобожанський Куліш.//Народне мистецтво. - 2005- №3- 4. С.56-57
5. Гусакова М. А. Аппликация. - Москва: Просвещение; 1982. — С.9- 19
6. Гоцуляк М. Мистецтво давнє дивовижне. // Українська культура. - 1991. — № 4. — С.18-19
7. Гоцуляк М. Відлетіла горлиця в небесні сади. //Українська культура.- 2004- № 1-2.-С.56-57
8. Гоцуляк М.Дух пращурів безслідно не зникає.//Народне мистецтво.- 2002.-№3-4.- С.56-57
9. Данилюк А.Г. Українська хата. - Київ: Наукова думка, 1991.
10. Данилевська Н. Не руйнувати прийшов, але відновити. // Українська культура. - 1994. — № 7 –8. — С.16-17

11. Ізвекова Г.В. Витинанки - вид художньої праці. // Початкова школа, - 1993. - №1. - С.29-31
12. Кобець Л. Оксамитова рапсодія. // Українська культура. - 1999. – № 5. – С.9
13. Кара - Васильєва Т. В. Творці дивосвіту. - Київ: Радянська школа, 1984.-С.117-118
14. Кочережко Н.Сонячні барви.-К.: Веселка, 1978.-С.32-40
15. Коздровська В. Витинанки.каталог виставки.-Суми.2001
16. Мастерская поделок из бумаги.- Одесса: Богомыслие, 2002.- 124с.
19.МельникВ. Мистецтво витинанки та аплікації. Навчальний посібник.-Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006.-256с.
17. Міщенко Г.Витинанки- від традиції до сучасного образотворення.//Народне мистецтво.-2004.-№ !-2.-С.28-29
18. Мистецька вітальня Василя Корчинського.//Дивослово,-2006-№5
19. Ножницы-художницы. О художнице Е.Лебедевой и об искусстве вырезания.-Детгиз:1960.-79с.
20. Никанорова О. Витинанки Андрія Куліша.//Урядовий кур'єр - 2003.- №176
21. Покиданець І.І. Історія про те, як народилась та прожила своє життя витинанка. // Розкажіть онуку. – 2004. - № 13-14. – С.145-148
22. Пушкарьова Т.А. У світі симетрії. 1-й клас. - Суми: "МакДен", 1998,- 64с.
23. Пушкарьов А. Школа витинанки.//Народне мистецтво-2007.-№ 1-2.- С.40-41
24. Романцов С.В. Витинанки:крок у майбутнє та сучасне: Навчально-методичний посібник. Друге видання, доповнене. - Шостка: «Сіверянщина»,2006. - 80с.
25. Романцов С.В.Чарівні ножиці: Альбом-посібник для учнів, 1-й рік навчання. - Шостка: «Сіверянщина»,2007. – 56с.

26. Романцов С.В. Рукотворне паперове диво: Альбом-посібник для учнів, 2-й рік навчання. - Шостка: «Сіверянщина»,2007. – 56с.
27. Романцов С.В. Світ витинанкового дивотвору: Альбом-посібник для учнів, 3-й рік навчання. - Шостка: «Сіверянщина»,2007. – 56с.
28. Романцов С.В. Мережива чарівних ножиць. Альбом витинанок. - Київ: Гідромакс, 2005. – 39с.
29. Романцов С.В. Народне мистецтво витинанки.//Початкова школа,- 2005. - №7- С.28-30
30. Романцов С.В. Джерело творчості.//Початкова школа,- 2006. - №4 - С.30-32
31. Станкевич М.С. Українські витинанки. - Київ: Наукова думка,1986. - 124с.
32. Сухорукова Г.В., Ступак О.В. Українські витинанки. Набір листівок - Київ: "Грайлик", 1995.
33. Стренакова Г. Витинанки на уроках образотворчого мистецтва. // Мистецтво та освіта,- 2001. - № 2. – С.26-27
34. .Смолянець Н. Свято витинанки.//Розкажіть онуку.-2006.-№ 11- 12. – С.27-27
35. Самоделки. - МП "Диалог-информ", 1992
36. Танадайчук С. Витинанки. // Малятко. -1996. - №4
37. Танадайчук С. Витинанки. // Однокласник, -1996 .- №2.
38. Танадайчук С. В. Витинанки. Витинанкові іграшки. - Київ: Видавничий Дім "Соборна Україна", 2000. -48с.
39. Танадайчук С. Витинанки.//Народне мистецтво,2000. -№3-4.- С.48-49
40. .Ткаченко В. Нарбутівка і Нарбути,-Суми;ВВП «Мрія-1» ЛТД.1998.- 102с.
41. Українська минувшина /Ілюстративний етнографічний довідник/. - Київ: "Либідь" ,1993
42. Цзяньчжи-художнє вирізування з паперу. //Джміль,2007.- №1. – С.22-23

43. Черныш И. В. Удивительная бумага. Основы художественного ремесла. - Москва: "АСТ-ПРЕСС", 2000.-160с.
44. Ширман Н. Силуэт на экране.-К.;Мистецтво.1989.- С.37-50
45. Шевченко І. Тільки ножиці і папір. // Джміль , -2004. - №1 – С. 14-15
46. Шинкаренко Д. Гімн землі матері.//Народне мистецтво,-2003.-№ 3-4.- С.21-22
47. Эта удивительная бумага.- Одесса: Богомыслие,2000.-124с.
Організаційно-методичне та матеріально-технічне забезпе

Народна лялька

1. Величко Н.В. Поделки из ниток.- Харьков: Клуб семейного досуга, 2011.- 64с.
2. Ганжа П. Таємниці українського рукомесла. – К.: «Мистецтво», 1996.
3. Грушевський М.С. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу – К.: Либідь, - 2006.
4. Дозвілля, техніка, творчість. Збірник методичних рекомендацій. Вип. 3. За ред. В. В. Ткачука. — К.: Грамота, 2005.
5. Кірієвський І. Міфи давніх слов'ян. – Харків: Книжний клуб, 2006.-240 с.
6. Кононко Є. Л. Трудове виховання дітей в сім'ї. - К.: «Радянська школа», 1988.
7. Косаковская Е.А. Игрушка в жизни ребенка. – М., 1980.
8. Котова И. Н., Котова А. С. Русские обряды и традиции. Народная кукла.— СПб.: «Паритет», 2003.— 240 с. + вкл.
9. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Как играть с ребенком. – М., 1990.
10. Молотобарова О.С. Кружок изготовления игрушек-сувениров. - М.: «Просвещение», 1990.
11. Найден О.С. Українська народна іграшка. Історія. Семантика. Образна своєрідність, функціональні особливості. – К., 1999.
12. Ніколаєва Т. А. Історія українського костюму / Т. О. Ніколаєва. – К. : Либідь,1996. – 176 с.
13. Ніколаєва Т. О. Український народний одяг. — К.: Наукова думка, 1987.

14. Скуратівський В. Святвечір (у двох книгах).- К.: Перлина, 1994.
15. Символи и их влияние на людей.- Донецк: АСТ-Сталкер, 2004. -204 с.
16. Хоменко В., Никитюк Г. Обереги своими руками: украшение и защита вашего дома. – Харьков, Клуб семейного досуга, 2010.- 96 с.
17. Художні промисли України. — К.: Мистецтво, 1979.
18. Фіголь Д.І. Українська народна дитяча іграшка. – К., 1956.
19. Флерина Е.А. Игра и игрушка. – М., 1973.
20. Яновський М. В. Срібна пряжка. Розповідь про народних митців. — Ужгород, 1980.
21. «1000 полезных советов. Рукоделие» № 03, 2011 .-Киев: издательский дом «УМХ».

РОЗДІЛ 4. СКУЛЬПТУРА ТА КЕРАМІКА

Перший рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль І. Композиційні особливості створення декоративно-прикладних виробів. Рослинні мотиви.

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 4. Скульптура та кераміка	18	84	102
4.1. Будова геометричних тіл та предметів побуту	6	27	33
2. Ужиткова кераміка.	6	30	36
3. Рельєфи.	6	27	33
Підсумок	3	-	3
Разом	24	84	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Перегляд виставки робіт вихованців арт-майстерні. Організація робочого місця. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки

Розділ 4. Скульптура та кераміка (102 год.)

4.1. Будова геометричних тіл та предметів побуту (33 год.)

Теоретична частина:

- Аналіз форм геометричних тіл (шар, конус, куб, циліндр, піраміда) за розміром, масою та пропорційним співвідношенням.

- Усвідомлення характерних особливостей будови та пропорційних співвідношень як між окремими структурними елементами тіл, так і між іншими тілами.
- Поняття про прості геометричні тіла та їх зв'язок з предметами складної форми, яку мають предмети побуту.
- Поняття про лінійну перспективу, зв'язок її з навичками володіння рисунком і композицією, вміння будувати геометричні тіла на площині.
- Поняття про предмети комбінованої форми як поєднання груп геометричних тіл; співвідношення їх мас та розмірів.
- Поняття про форму побутових предметів як складну структуру, яка формується в комбінацію геометричних тіл.
- Вивчення характеру цих форм за допомогою порівнювального аналізу тіл, з яких вона складається.

Практична частина:

- Ліплення з натури простих геометричних форм (куля, куб, циліндр, конус).
- Ліплення натюрморту з простих геометричних форм (в об'ємі та на площині (рельєф)).
- Ліплення натюрморту з предметів комбінованої форми.
- Ліплення з натури предметів побуту.
- Виконання натюрморту із побутових предметів: глечик, ваза, бідон, чайник; з драперією.
- Створення предметів побуту за уявою, декорування їх з використанням елементів рослинного світу.

4.2. Ужиткова кераміка (36 год.)

Теоретична частина:

- Поняття ужиткової кераміки. Значення в житті людини.
- Основні осередки української кераміки (на пропедевтичному рівні).

Практична частина:

- Ліплення предметів посуду (глечик, чашка, тарілка, свічник).
- Декорування виробів за мотивами традиційної української кераміки.

4.3. Декорування скульптурних мініатюр. Рельєфи (33 год.)

Теоретична частина:

- Особливості трансформації природної форми в декоративні елементи на основі їх узагальнення та стилізації.
- Ознайомлення з різними видами природних форм.
- Вивчення послідовності та технічних прийомів виконання робіт.
- Оволодіння навичками виконання рельєфних зображень невеликого розміру на основі знань з композиції, рисунку, скульптури та декоративно-прикладного мистецтва.
- Знайомство, аналіз та вивчення форм декоративних елементів складних архітектурних споруд.
- Поняття: орнамент і візерунок. Ритм у побудові орнаментів.
- Ознайомлення з методикою та техніками створення рослинних елементів та способами їх детальної проробки.

Практична частина:

- Створення різних за формою розет з рослинними елементами.
- Відтворення форм предметів рослинного походження з наступним втіленням у декоративно-прикладних композиціях.
- Створення декоративних орнаментів з елементами рослинного походження на площині.
- Декорування глиняних виробів стилізованими рослинними елементами.
- Відтворення форм декоративних елементів складних архітектурних споруд.

Підсумок (3 год.)

- Підсумкова виставка кращих робіт вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- усвідомлювати характерні особливості будови та пропорційні співвідношення як між окремими структурними елементами тіл, так і між іншими тілами;
- усвідомлювати, що предмети комбінованої форми – поєднання груп геометричних тіл; співвідношення їх мас та розмірів;
- розуміти поняття ужиткова кераміка, її значення в житті людини;
- розуміти особливості трансформації природної форми в декоративні елементи на основі їх узагальнення та стилізації.

Вихованці мають уміти:

- аналізувати форми геометричних тіл;
- ліпити прості геометричні форми з натури;
- ліпити предмети комбінованої форми з натури та за задумом.
- створювати натюрморти в об'ємі та на площині з простих геометричних форм, дотримуючись просторового співвідношення предметів;
- ліпити предмети побутового вжитку з натури, за зразком та за задумом;
- ліпити різноманітні розети з рослинними елементами, декорувати власні глиняні вироби рослинними елементами.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування інструментами та матеріалами при роботі з глиною;
- створення предметів та композицій за зразком та власним задумом з використанням засвоєних прийомів роботи;
- планування та поетапного виконання роботи;
- естетичного сприймання та відтворення художніх виробів;
- роботи в колективі;
- підготовки та участі в творчих заходах.

Другий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль II. Особливості відображення тваринного світу в
мистецтві кераміки

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 4. Скульптура та кераміка	18	84	102
4.1. Кругла скульптура	6	27	33
4.2. Ужиткова кераміка.	6	30	36
4.3. Рельєфи.	6	27	33
Підсумок	3	-	3
Разом	24	84	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Перегляд виставки робіт вихованців арт-майстерні. Організація робочого місця. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки.

4. Скульптура та кераміка (102 год.)

4.1. Кругла скульптура (33 год.)

Теоретична частина:

- Анімалістичний жанр в скульптурі. Короткий історичний огляд.
- Різноманітність тваринного світу.
- Ознайомлення із зовнішніми формами тварин, вивчення їх характерних анатомічних особливостей. Усвідомлення характерних особливостей будови та пропорційних співвідношень представників тваринного світу.

- Поняття про побудову представників тваринного світу як складну структуру, яка формується в комбінацію геометричних тіл, співвідношення їх мас та розмірів.
- Вивчення пропорційних співвідношень форм окремо і по відношенню до кожної.
- Вивчення характеру цих форм за допомогою порівнювального аналізу тіл, з яких вона складається.
- Вивчення пластики тіла тварин в статичному та асиметричному положеннях.
- Пластика представників тваринного світу в динамічному положенні.

Практична частина:

- Виконання натурних замальовок.
- Набір загальної маси, моделювання форми та уточнення деталей скульптури.
- Ліплення різноманітних представників тваринного світу в статичному положенні.
- Асиметричне положення тіла тварин.
- Передача руху в об'ємній скульптурі. Виконання динамічної скульптури тварин.
- Створення сюжетних композицій з представниками тваринного світу (за уявою, за мотивами казок).

4.2. Ужиткова кераміка (36 год.)

Теоретична частина:

- Тваринні образи в українській культурі. Зооморфні мотиви в українській кераміці.
- Зооморфні мотиви опішнянської кераміки.
- Різноманітність тваринного світу косівської кераміки.
- Керамічна іграшка України. Тваринні образи в керамічних іграшках.
- Тваринні образи у предметах побуту («тваринний» посуд).

Практична частина:

- Ліплення за мотивами опішнянської кераміки.
- Ліплення за мотивами косівської кераміки.
- Виготовлення керамічних тваринних іграшок (статуетки, свистунці, дзвоники).
- Декорування предметів побуту зооморфними елементами.

4.3. Рельєфи (33 год.)

Теоретична частина:

- Побудова представників тваринного світу у рельєфному зображенні за допомогою знань з пластичної анатомії, лінійної перспективи, рисунку та композиції.
- Особливості передачі об'ємного зображення тварин на площині у барельєфі.
- Зміна об'єму та рельєфу в залежності від статичності та динаміки тіла тварини.
- Зміна об'єму та рельєфу в залежності від положення частин тіла відносно один до одного.
- Побудова об'ємного тіла тварини на площині з урахуванням законів рисунку, лінійної перспективи та композиції.
- Сюжетні рельєфи. Співвідношення форм і розмірів відносно один до одного у сюжетних зображеннях.

Практична частина:

- Створення різних за формою розет з тваринними елементами.
- Відображення в рельєфі статичного і динамічного станів, симетричного та асиметричного положення тварини.
- Відтворення форм тваринного походження з наступним втіленням у декоративно-прикладних композиціях.
- Декорування глиняних виробів стилізованими тваринними елементами.
- Виготовлення сюжетних рельєфів за мотивами казок, міфів, за уявою.

Підсумок (3 год.)

- Підсумкова виставка кращих робіт вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- мати уявлення про анімалістичний жанр у скульптурі;
- усвідомлювати характерні особливості будови та пропорційні співвідношення як між окремими частинами тіла;
- мати уявлення про пластику тіла тварин, усвідомлювати зміну форм зображення в статичному, динамічному та асиметричному положеннях;
- усвідомлювати поняття «сюжетне ліплення»;
- мати уявлення про традиційну українську ужиткову кераміку;
- мати уявлення про тваринні образи в традиційному українському керамічному мистецтві;
- розуміти особливості трансформації тваринної форми в декоративні елементи на основі їх узагальнення та стилізації.

Вихованці мають уміти:

- аналізувати будову представників тваринного світу;
- ліпити представників тваринного світу за зразком, за уявою, з натури;
- передавати статичний, динамічний стан у своїх роботах, ліпити фігури тварин в симетричному та асиметричному положенні;
- створювати сюжетні вироби в об'ємі та на площині (рельєфи), передавати взаємозв'язок зображуваних елементів відносно один до одного;
- ліпити традиційні іграшки, предмети побуту за мотивами української кераміки;
- ліпити різноманітні розети з тваринними елементами, декорувати власні глиняні вироби зооморфними елементами.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування інструментами та матеріалами при роботі з глиною;
- створення предметів та композицій за зразком та власним задумом з використанням засвоєних прийомів роботи;

- естетичного сприймання та відтворення художніх виробів;
- роботи в колективі;
- планування та поетапного виконання роботи;
- підготовки та участі в творчих заходах.

Третій рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль III. Архітектурна пластика

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 4. Скульптура та кераміка	18	84	102
1. Будова архітектурних форм.	6	27	33
2. Ужиткова кераміка.	6	30	36
3. Рельєфи.	6	27	33
Підсумок	3	-	3
Разом	24	84	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Перегляд виставки робіт вихованців арт-майстерні. Організація робочого місця. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки

4. Скульптура та кераміка (102 год.)

4.1. Будова архітектурних форм (33 год.)

Теоретична частина:

- Знайомство, аналіз та вивчення архітектурних форм. Зіставлення та порівняння розмірів, мас, пропорційних співвідношень як між собою, так і в цілому.
- Вивчення послідовності та технічних прийомів виконання робіт.

Практична частина:

- Ліплення архітектурних споруд за зразком та за задумом (будинки, церкви).

4.2. Ужиткова кераміка (36 год.)

Теоретична частина:

- Архітектурні форми в ужитковій кераміці.

Практична частина:

- Виготовлення предметів побуту з елементами архітектурних форм: свічник - будинок, підставка для олівців – замок.
- Оздоблення керамічних ужиткових виробів (вази, глечики, миски, тарілки тощо) наліпами у вигляді архітектурних форм.

4.3. Рельєфи (33 год.)

Теоретична частина:

- Ознайомлення з художніми та композиційними особливостями декоративних композицій при оформленні інтер'єрів або екстер'єрів.
- Архітектурні деталі, їх значення і застосування..
- Пластичний декор Давньої Греції.
- Пластичний декор Давнього Риму.
- Пластичний декор архітектури Ренесансу.
- Пластичний декор ордерів (доричний, іонічний, коринфський).

Практична частина:

- Виконання ескізів скульптурних орнаментів.
- Виконання архітектурних деталей за мотивами пластичного декору Давньої Греції, Давнього Риму, архітектури Ренесансу.
- Виконання архітектурних деталей за зразками ордерів.
- Виконання архітектурних деталей (розети, вінки, акротери) за задумом.

Підсумок (3 год.)

- Підсумкова виставка кращих робіт вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ:

Вихованці мають знати:

- будову архітектурних форм;
- розуміти художні та композиційні особливості декоративних композицій при оформленні інтер'єрів або екстер'єрів;
- мати уявлення про пластичний декор Давньої Греції, Давнього Риму, епохи Ренесансу, розуміти поняття ордер.

Вихованці мають уміти:

- зіставляти та порівнювати розміри, маси, пропорційні співвідношення як між собою, так і в цілому;
- ліпити нескладні споруди за зразком та уявою;
- використовувати архітектурні елементи в оздобленні власних виробів ужиткового характеру, виготовляти побутові предмети у вигляді архітектурних споруд;
- ліпити елементи декору, використовуючи набуті знання з композиції, історії мистецтв, рисунку.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування інструментами та матеріалами при роботі з глиною;
- створення предметів та композицій за зразком та власним задумом з використанням засвоєних прийомів роботи;
- естетичного сприймання та відтворення художніх виробів;
- роботи в колективі;
- планування та поетапного виконання роботи;
- підготовки та участі в творчих заходах.

Четвертий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль IV. Фігуратив

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 4. Скульптура та кераміка	18	84	102
4.1. Анатомічно-конструктивна будова тіла людини	6	27	33
4.2. Ужиткова кераміка	6	30	36
4.3. Рельєфи	6	27	33
Підсумок	3	-	3
Разом	24	84	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Перегляд виставки робіт вихованців арт-майстерні. Організація робочого місця. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки

4.Скульптура та кераміка (102 год.)

4.1. Анатомічно-конструктивна будова тіла людини (голова) (33 год.)

Теоретична частина:

- Поняття про портретний жанр в скульптурі. Короткий історичний огляд.
- Вивчення анатомічної будови черепу, ознайомлення з основними видами та типами черепів; кісткових виступів, кутів нахилу кісток по відношенню одна до одної.

- Визначення типів черепів та їх видів на основі порівняння співвідношень частин лицьового черепу по відношенню до мозкового черепу.
- Ознайомлення із зовнішніми формами голови, вивчення їх характерних анатомічних особливостей.
- Вивчення пропорційних співвідношень форм окремо і по відношенню до кожної.
- Ознайомлення з м'язами голови людини; вивчення м'язів, які розподілено по трьох областях лицьової частини голови.
- Значення м'язів у пластиці лицьової частини голови.
- Знайомство з анатомічною будовою, формою та розташуванням м'язів на деталях лицьової частини (рот; ніс, око, вухо).
- Значення кісткових виступів, рельєфу м'язів, форми хрящів в пластиці цих анатомічних деталей.

Практична частина:

- Виконання натурних замальовок.
- Ліплення етюдів загального вигляду голови людини.
- Ліплення черепу: обрубовки.
- Ліплення етюдів анатомічних деталей голови (Рот. Ніс. Вухо. Око).
- Ліплення етюдів лицьової частини голови з гіпсової античної маски.

4.2. Ужиткова кераміка (36 год.)

Теоретична частина:

- Людські образи в українській кераміці.
- Керамічна іграшка України. Людські образи в керамічних іграшках.

Практична частина:

- Створення іграшкових постатей людей.
- Виготовлення предметів побуту із стилізованими зображеннями людини (свічник, ваза, чашка тощо).
- Прикрашання власних виробів ужиткового характеру наліпами із зображенням людей.

4.3. Рельєфи (33 год.)

Теоретична частина:

- Побудова голови людини у рельєфному зображенні за допомогою знань з пластичної анатомії, лінійної перспективи, рисунку та композиції.
- Особливості передачі об'ємного зображення голови на площині у барельєфі.
- Побудова голови людини в рельєфному зображенні на площині різних форматів (круг, овал, прямокутник, квадрат), керуючись знаннями з рисунку, композиції та скульптури.

Практична частина:

- Побудова голови людини у рельєфному зображенні.
- Створення рельєфів із стилізованим зображенням голови людини (мій друг, мама, клоун).
- Виготовлення декоративних масок.
- Компонування на площині різних форматів зображення голови в оточенні орнаменту та візерунку.

Підсумок (3 год.)

- Підсумкова виставка кращих робіт вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- мати уявлення про портретний жанр в скульптурі;
- мати уявлення про анатомічну будову черепа людини;
- розуміти значення м'язів у пластиці лицьової частини голови;
- мати уявлення про образ людини в ужитковій кераміці;
- розуміти специфіку зображення голови людини в рельєфному зображенні.

Вихованці мають уміти:

- визначати основні форми черепа, аналізувати пропорційні співвідношення частин обличчя;
- ліпити зовнішній вигляд голови людини, анатомічні частини;
- передавати основні емоційні стани в своїх роботах;
- створювати вироби ужиткового характеру з образами людей;
- створювати рельєфи із портретними зображеннями на різних форматах.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування інструментами та матеріалами при роботі з глиною;
- створення предметів та композицій за зразком та власним задумом з використанням засвоєних прийомів роботи;
- естетичного сприймання та відтворення художніх виробів;
- роботи в колективі;
- планування та поетапного виконання роботи;
- підготовки та участі в творчих заходах.

П'ятий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль V. Фігуратив

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 4. Скульптура та кераміка	18	84	102
4.1. Фігуративні композиції	6	27	33
4.2. Постать людини в декоративно-прикладному мистецтві	6	30	36
4.3. Рельєфи.	6	27	33
Підсумок	3	-	3
Разом	24	84	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Перегляд виставки робіт вихованців арт-майстерні. Організація робочого місця. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки

4.Скульптура та кераміка (102 год.)

4.1. Фігуративні композиції (33 год.)

Теоретична частина:

- Вивчення пластики тіла в статичному та асиметричному положеннях. Зміна об'єму та рельєфу м'язів в залежності від статички та динаміки тіла людини.
- Пластика тіла людини в динамічному положенні. Зміна об'єму та рельєфу м'язів в залежності від положення частин тіла відносно одне до одного.
- Вивчення логіки розташування складок одягу на тілі людини, їх значення у передачі форми та об'ємності тіла. Залежність статичного та динамічного положення тіла людини від характеру форми складок.

Практична частина:

- Ліплення постаті людини за зразком, з натури і за задумом.
- Передача рухів людини у круглій скульптурі.
- Створення сюжетних композицій за побутовими сюжетами, мотивами казок.

4.2. Постать людини в декоративно-прикладному мистецтві (36 год.)

Теоретична частина:

- Людські образи в українській кераміці (поглиблення та розширення знань).
- Керамічна іграшка України. Людські образи в керамічних іграшках.

Практична частина:

- Створення іграшкових постатей людей.
- Виготовлення предметів побуту із стилізованими зображеннями людини (свічник, ваза, чашка тощо).
- Прикрашання власних виробів ужиткового характеру наліпами із зображенням людей.

4.3. Рельєфи (33 год.)

Теоретична частина:

- Побудова об'ємного тіла людини на площині з урахуванням законів рисунку, лінійної перспективи та композиції.
- Побудова фігури людини в рельєфному зображенні на площині, органічно поєднуючи її з частиною інтер'єру або фрагментом пейзажу, керуючись знаннями з рисунку, композиції та скульптури.
- Побудова фігури людини в рельєфному зображенні на площині, органічно поєднуючи її з декоративними візерунками та орнаментами.
- Побудова декоративної рельєфної фігуративної композиції на площині, в основі якої використані візерунки або орнаментальна в'язь з елементів рослинного характеру.
- Пластика тіла людини в динамічному положенні.

Практична частина:

- Ліплення об'ємного тіла людини на площині.
- Ліплення фігури людини в рельєфному зображенні на площині в поєднанні з декоративними візерунками та орнаментами.
- Ліплення фігури людини в рельєфному зображенні на площині в поєднанні з частиною інтер'єру або фрагментом пейзажу.
- Створення в рельєфному зображенні декоративної об'ємної композиції за тематикою: «Пори року».

Підсумок (3 год.)

- Підсумкова виставка кращих робіт вихованців.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- мати уявлення про пластику тіла в статичному та асиметричному положеннях;
- розуміти пластику тіла людини в динамічному положенні, логіку розташування складок одягу;
- мати уявлення про образ людини в ужитковій кераміці, керамічних іграшках;
- розуміти специфіку зображення тіла людини в рельєфному зображенні;
- органічно поєднувати фігуру людини з частиною інтер'єру, пейзажу, з декоративними візерунками.

Вихованці мають уміти:

- аналізувати пропорційні співвідношення частин тіла, положення відносно один до одного і в цілому;
- ліпити людей з натури, за зразком, за задумом;
- передавати рухи в своїх роботах;
- вміти створювати вироби ужиткового характеру з образами людей;
- створювати рельєфи з фігуративними зображеннями на різних форматах.

Вихованці мають набути досвід:

- безпечного користування інструментами та матеріалами при роботі з глиною;
- створення предметів та композицій за зразком та власним задумом з використанням засвоєних прийомів роботи;
- естетичного сприймання та відтворення художніх виробів;
- роботи в колективі;
- планування та поетапного виконання роботи;
- підготовки та участі в творчих заходах.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ ТА ІНВЕРТАР

Обладнання	Кількість
Основне обладнання	
Кімната для занять (добре освітлена, у відповідності до санітарних норм)	1 шт.
Підсобне приміщення для зберігання необхідного обладнання, художніх матеріалів.	1 шт.
Столи для занять	10 шт.
Стільці	20 шт.
Дошка демонстраційна	1 шт.
Комп'ютер	1 шт
Проектор	1 шт
Муфельна піч	1 шт.
Для практичних занять з кераміки	К-ть на 1 дитину
Глина	10 кг
Дошка	1 шт
Посуд для води	1 шт.
Ганчірка	1 шт.
Стеки	3 шт.
Шило	1 шт.
Фарби гуаш	1 наб.
Пензлі	3 шт.
Прості олівці	2 шт.
Гумка	1 шт.
Папір	2 уп.
Сухі серветки та рушники	2 уп.
Науково-популярна та довідникова література	За необхідністю
Зразки виконання робіт	За необхідністю

Для виставкових робіт	
Лак (нетоксичний на водній основі)	1 банка
Підставки для робіт/стелажі	2 шт.
Тканини для оздоблення - драперії	

ЛІТЕРАТУРА

1. Бамес З. Пластична анатомія для художників. – Мюнхен, 1975
2. Вальдгауер М. Альбом античної скульптури. – М., 1971
3. Вальдгауер М. Римський античний портрет. – М., 1937
4. Віпер С. Альбом античної скульптури. - М., 1935
5. Віпер С. Науково-дослідницькі статті з античної скульптури. – М., 1935
6. Гіцеску І. Мистецтво скульптури. – М., 1973
7. Голубкіна В. Декілька слів про ремесло скульптора. - М., 1980
8. Карклин Г. Деревянная скульптура. – М., 1969
9. Лантері. Ліплення. – М., 1967
10. Соколов О. Ліплення голови живої моделі. – С-Пб., 1979
11. Соколов О. Ліплення фігури людини з живої моделі. – С-Пб., 1980
12. Школа образотворчого мистецтва. – Т.1-8. (Розділ «Скульптура»)
13. Яхонт О.В. Відроджені шедеври. – М., 1980
14. Рязанцев И. В. Скульптура в России XVIII - начало XIX века – С-Пб, 2003
15. Рубино П. Скульптурный портрет в глине. Увлекательное путешествие в мир творческих возможностей портретной скульптуры - М., 2006
16. Кукина Е. Золотой век глины – М., 2009
17. Блаватский В. Греческая скульптура – С-Пб, 2008
18. Мальстром М. Моделирование фигуры человека. Анатомический справочник скульптора. – С-Пб, 2003
19. Самин Д.К. 100 великих памятников. – М., 2009

РОЗДІЛ 5. ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВ

Перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль I. Мистецтво давнього світу

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 5. Історія мистецтв	78	24	102
5.1. Введення в історію мистецтв	24	3	27
5.2. Первісне мистецтво	27	3	30
5.3. Давній світ	27	3	30
5.4. Екскурсії, виставки	-	15	15
Підсумок	3	-	3
Разом	84	24	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки.

Зміст програми на навчальний рік, мета, зв'язок з іншими розділами програми.

5. Історія мистецтв (102 год.)

5.1. Введення в історію мистецтв (27 год.)

Теоретична частина:

- Образотворче мистецтво, його роль і значення для суспільства і людини.

- Види образотворчого мистецтва (архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-прикладне мистецтво), жанри образотворчого мистецтва (портрет, натюрморт, пейзаж тощо).
- Як інтерпретувати витвори мистецтва. Зміст художнього твору. Зорове сприймання.
- Короткий огляд історії мистецтв.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.2. Первісне мистецтво (30 год.)

Теоретична частина:

- Мистецтво первісного суспільства. Археологічні розкопки. Найдавніші археологічні культури на теренах України.
- Палеоліт. Мезоліт. Неоліт. Наскальні розписи. Скульптура. Кераміка. Орнамент.
- Мистецтво Трипілля. Становлення та розвиток. Культура і побут. Художня кераміка і символіка.
- Мистецтво скіфів. Становлення і розвиток. Золото скіфських курганів.
- Міфологія східнослов'янських племен. Мистецькі набутки слов'ян.
- Мистецтво сучасних примітивних народів.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.
- Виконання зарисовок, етюдів.

5.3. Давній світ (30 год.)

Теоретична частина:

- Мистецтво Давнього Єгипту. Архітектура. Скульптура. Живопис. Давнє царство – піраміди. Середнє царство – заупокійні храми. Новий час – епоха Ехнатона.
- Мистецтво Давньої Греції. Періоди мистецтва Давньої Греції: архаїчний, класичний, елліністичний. Етруське мистецтво. Мистецтво Егейського світу.

Крит. Мікени. Троя. Міфи і легенди. Архаїка – ордера: доричні, іонічні, корифінські.

- Мистецтво Давнього Риму. Архітектура. Римські домуси. Скульптурні портрети імператорів – Цезар, Нерон, Август. Колізей. Пантеон.
- Ранньохристиянське мистецтво.
- Мистецтво в ісламській культурі.
- Мистецтво Давнього Сходу: Китай, Японія, Індія.
- Мистецтво інших народів.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва Давніх часів.
- Виконання зарисовок, етюдів.

5.4. Екскурсії (15 год.)

Теоретична частина:

- Збагачення емоційного досвіду. Набуття досвіду цілеспрямованого естетичного сприймання під час відвідування виставки.

Практична частина (орієнтовний перелік екскурсій):

- Національний художній музей України:
Знайомство з музеєм, види і жанри образотворчого мистецтва; живопис: колір на площині; скульптура: три виміри; графіка: мистецтво чорно-білого, портрет, пейзаж, побутовий та історичний жанри.
- Обласний археологічний музей (с. Трипілля)
- Музей історичних коштовностей України

Підсумок (3 год.)

Вікторина «Мистецтво давнього світу».

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- роль і значення мистецтва для суспільства і людини;
- види і жанри образотворчого мистецтва.

- мати уявлення про мистецтво первісного суспільства мистецтво давнього світу.

Вихованці мають уміти:

- сприймати твори мистецтва, логічно вірно, аргументовано і ясно виражати своє ставлення, аналізувати, порівнювати, проводити асоціативні зв'язки між видами мистецтв;
- визначати вид, жанр, стиль твору мистецтва.

Вихованці мають набути досвід:

- цілеспрямованого естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування музеїв та виставок;
- власної виставкової діяльності.

Другий рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль II. Середні віки

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 5. Історія мистецтв	78	24	102
5.1. Мистецтво Західного Середньовіччя	24	3	27
5.2. Мистецтво Візантії	27	3	30
5.3. Мистецтво Київської Русі.	27	3	30
5.4. Екскурсії, виставки, ярмарки, свята	-	15	15
Підсумок	3	-	3
Разом	84	24	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки.

Зміст програми на навчальний рік, мета, зв'язок з іншими розділами програми.

5. Історія мистецтв (102 год.)

5.1. Мистецтво Західного Середньовіччя (27 год.)

Теоретична частина

1. Ранньохристиянське мистецтво (II-Vст.):

- Перший етап ранньохристиянського мистецтва (II-IIIст.). Фрески катакомб, символіка фресок, сюжети фресок та їх тлумачення.
- II етап ранньохристиянського мистецтва (IV-V): архітектура, базиліканський і центричний типи храмів, базиліки Санта Марія Маджоре, Сан Пьетро, Сан Лоренцо, центричні будівлі мавзолей Санта Констанца, Сан Лоренцо в Мілані.
- Монументальний живопис. Витіснення фресок мозаїками.

2. Романське мистецтво (XI-XII ст.):

- Загальна характеристика романського мистецтва. Термін «романське» мистецтво, його умовність. Формування єдиного європейського стилю. Визначальне значення церкви.
- Архітектура як провідний вид мистецтва, причини підйому архітектури. Конструктивно-стилістичні особливості романської архітектури.
- Розквіт монументального мистецтва. Романська скульптура.
- Мистецтво Франції. Провідна роль Франції. Різноманітність конструктивних і композиційних рішень в архітектурі. Монументальна скульптура Франції. Монументальний живопис Франції.

3. Готичне мистецтво.

- Загальна характеристика. Розквіт середньовічної культури. Ріст міст. Роль церкви. Термін «готика», його умовний характер. Періодизація готики.
- Архітектура – провідний вид мистецтва. Планування міста. Нові типи будівель. Світська архітектура. Готичний собор як символ епохи, його роль у формуванні вигляду міста.
- Мистецтво Франції. Провідна роль Франції в готичному мистецтві Європи, Париж – столиця європейської культури. Архітектура. Провінція Іль де Франс – колыска готики. Характерні риси ранньої готики на прикладі собору Паризької Богоматері.
- Мистецтво Німеччини. Пізній розвиток готичного мистецтва. Стилiстичні особливості німецьких соборів. Специфічний характер декорування німецьких соборів. Різноманітність застосовуваних матеріалів. Своєрідність німецької пластики.
- Образотворче мистецтво. Провідна роль скульптури і зображувальній готиці. Системи декору храму. Поява круглої пластики. Символічність та алегоричність зображень. Ріст зацікавленості до постаті людини. Зародження в скульптурі жанру портрета. Розквіт монументальної скульптури.
- Витіснення фресок вітражами. Техніка виготовлення вітража. Стилiстичні особливості раннього та пізнього вітража.
- Книжкове мистецтво. Мініатюра – провідний жанр живопису. Книжкова мініатюра як історичний документ.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.
- Виконання зарисовок.

5.2. Мистецтво Візантії (30 год.)

Теоретична частина

- Загальна характеристика. Християнство як основа Візантійської культури. Бог як джерело краси. Вплив традицій Еліністичного Сходу і Риму на візантійське мистецтво. Періодизація Візантійського мистецтва. Основні

типи храмів. Провідне місце живопису в образотворчому мистецтві Візантії, її різновиди.

- Собор Св.Софії (Анфілій из Тралл, Исидор из Мілета. Мозаїка – провідний вид живопису.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.3. Мистецтво Київської Русі (30 год.)

Теоретична частина:

- Зодчество Київської Русі. Собори Києва. Собор Св.Софії у Києві, його значення для зодчества. Синтез архітектури і живопису.
- Провідна роль монументального живопису в образотворчому мистецтві Київської Русі. Мозаїки і Фрески Софії Київської, їх стилістика.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва..
- Виконання зарисовок.

5.4. Екскурсії (15 год.)

Практична частина (орієнтовний перелік екскурсій):

- Національний заповідник «Софія Київська»;
- Оглядова екскурсія по Кирилівській церкві;
- Мозаїки та фрески Михайлівського Золотоверхого собору XII ст.;
- Державний музей книги і друкарства;
- Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник;
- Володимирська гірка;
- «Золоті ворота» (філія Національного заповідника «Софія Київська»);
- Екскурсія до м. Чернігова (давня, музейна частина міста).

Підсумок (3 год.)

Вікторина «Середні віки»

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- роль і значення мистецтва для суспільства і людини;
- види і жанри образотворчого мистецтва.
- мати уявлення про середньовічне мистецтво, візантійське мистецтво, мистецтво Київської Русі;
- усвідомлювати історичне та культурне значення Софії Київської.

Вихованці мають уміти:

- сприймати твори мистецтва, логічно вірно, аргументовано і ясно виражати своє ставлення, аналізувати, порівнювати, проводити асоціативні зв'язки між видами мистецтв;
- визначати вид, жанр, стиль твору мистецтва.

Вихованці мають набути досвід:

- цілеспрямованого естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування музеїв та виставок;
- власної виставкової діяльності.

Третій рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовий модуль III. Мистецтво Відродження

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 5. Історія мистецтв	66	36	102
5.1. Італійське Відродження	21	9	30
5.2. Північний Ренесанс	21	6	27
5.3. Українське бароко	24	6	30
5.4. Екскурсії, виставки	-	15	15

Підсумок	3	-	3
Разом	72	36	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки.

Термін «Відродження». Картина світу епохи Відродження. Роль античної спадщини. Поняття «ренесансної» особистості. Науковий і художній метод пізнання світу. Періодизація епохи Відродження в Італії.

5. Історія мистецтв (102 год.)

5.1. Італійське Відродження (30 год.)

Теоретична частина:

1. Мистецтво Проторенесансу (дученто, треченто XIII-XIVст.).

– Джотто ді Бондоне – новатор в італійському живописі. Значення пошуків Джотто в живопису Відродження.

– Архітектура Філіпо Брунеллескі – родоначальник архітектури Ренесансу. Розвиток нового типу палацу (палаццо), його особливості.

– Скульптура. Звільнення від повного підпорядкування архітектурі. Звернення до реальності, поява нових сюжетів і жанрів. Лоренцо Гіберті. Донателло.

– Живопис. Флорентійська школа живопису. Провідна роль школи. Розквіт монументального фрескового живопису. Мазаччо. Сандро Боттічелі. Філіппіно Ліппі.

2. Мистецтво Високого Відродження (90-ті рр. XVст – перші десятиріччя XVI ст).

Загальна характеристика. Історичні обставини Італії. Синтез мистецтв. Нові жанри живопису.

3. Мистецтво середньої Італії.

- Леонардо да Вінчі – основоположник мистецтва Високого Відродження. Багатогранність таланту. Основні етапи творчості, їх особливості. Значення і місце творчості Леонардо.
 - Рафаель Санті. Рішення художником проблем створення багатофігурної композиції та ідеалу гармонічно розвиненої людини. Періоди творчості (умбрійський, флорентійський, римський). Монументальні розписи. Портрети. Школа Рафаеля. Значення творчості для європейського живопису.
 - Мікеланджело Буонарроті. Особливості творчого методу. Всебічна обдарованість. Ранні роботи в скульптурі. Римський період творчості. Фрески Сікстинської капели. Пізні роботи, їх трагічний характер. Мікеланджело як архітектор. Значення і місце творчості Мікеланджело Буонарроті.
4. Венеціанська школа живопису.
- Своєрідність венеціанської школи.
 - Джорджоне. Новаторська роль художника в розробці міфологічних і літературних тем, портретів, передачі станів природи.
 - Тиціан – учень Джорджоне. Різносторонній охват типів і жанрів живопису. Еволюція творчості. Ранні роботи. Середній період. Роботи на міфологічні сюжети. Пізні твори. Вплив творчості Тиціана на західноєвропейський живопис.
5. Мистецтво Пізнього Відродження (чиквінченто, II половина XVI ст.)
- Занепад економіки і торгівлі. Криза мистецтва. Основні напрямки мистецтва II половини XVI ст. в Італії. Маньєризм.
6. Мистецтво Венеції.
- Продовження традицій Відродження в мистецтві Венеції.
 - Паоло Веронезе. Святковий характер живопису. Монументальні і станкові роботи художника. Роботи на міфологічні теми.

- Тінторетто (Якопо Робусті). Багатогранність таланту. Трагічне світосприйняття. Нові композиційні рішення. Ранні роботи. Зрілий період. Портрети. Значення творчості Тінторетто для живопису.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.2. Північний Ренесанс (27 год.)

Теоретична частина:

- Поняття «Північний Ренесанс». Особливості Північного Відродження. Його хронологічні рамки.
1. Мистецтво Нідерландів
 - Мистецтво Нідерландів XVст. Брати Губерт і Ян ван Ейк. Рішення в їхній творчості багатьох проблем живопису XVст.
 - Ян ван Ейк. Роботи художника. Значення його творчості для мистецтва Нідерландів.
 - Мистецтво Нідерландів XVI ст. Економічна і політична ситуація в країна. Релігійні війни. Театр я провідна область культури. Вплив театру на живопис XVI ст.
 - Ієронім Босх. Середньовічний алегоризм і реалізм в його творчості. Фольклорні та містичні мотиви. Тема боротьби божественних і пекельних сил в триптихах художника. Значення творчості Босха.
 - Пітер Брейгель Старший. Остаточне становлення жанру пейзажу. Цикл «Пори року». Розширення тематики жанрового живопису. Цикл «Перегорнутий світ». Селянська тема. Своєрідність трактовки релігійних сюжетів. Останні роботи.
 2. Німецьке Відродження (XV-XVI ст.)
 - Особливості німецького Ренесансу. Культура Німеччини XVI ст. Книгодрукування. Живопис та гравюра – провідні вили мистецтв. Яскрава різниця майстрів німецького Відродження.
 - Альбрехт Дюрер – провідний художник німецького Відродження. Багатогранність таланту. Творча біографія. Ранні роботи. Зрілий період.

Пізні роботи. Теоретичні праці. Значення творчості Дюрера для німецького Ренесансу.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.3. Українське бароко (30 год.)

Теоретична частина:

- Особливості та пам'ятки барокової архітектури. Відновлення архітектурних пам'яток з бароковими доповненнями.
- Бароко в живопису (М. Петрахович, І. Руткович), розвиток парсунного портрету і гравюри (О. Тарасевич, Л. 12 Тарасевич, І. Щирський.)
- Архітектура й образотворче мистецтво (І. Григорович-Барський, Б. Меретин та ін.).
- Садово-паркове та ужитково-декоративне мистецтво.
- Вплив української культури на розвиток культурних процесів у Росії (С. Полоцький, С. Яворський, Ф. Прокопович).

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.4. Експерсії (15 год.)

Практична частина (орієнтовний перелік експерсій):

- Національний художній музей України: Іконопис – давня та барокова ікона: походження, канони, сюжети; Українське мистецтво XIV-XVI ст. на перетині Сходу та Заходу: візантійська традиція, готика, Ренесанс; Стиль бароко і його особливості в українському мистецтві;
- Музей мистецтв Богдана і Варвари Ханенків.
- Музей гетьманства;
- Андріївська церква;
- м. Львів;
- Пішохідні експерсії по Києву.

Підсумок (3 год.)

Вікторина «Відродження»

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- роль і значення мистецтва для суспільства і людини;
- види і жанри образотворчого мистецтва.
- мати уявлення про мистецтво Відродження, його характерні особливості, періодизацію, митців епохи Відродження, їх роботи, розуміти значення їх творчості для розвитку мистецтва.

Вихованці мають уміти:

- сприймати твори мистецтва, логічно вірно, аргументовано і ясно виражати своє ставлення, аналізувати, порівнювати, проводити асоціативні зв'язки між видами мистецтв;
- визначати вид, жанр, стиль твору мистецтва.

Вихованці мають набути досвід:

- цілеспрямованого естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування музеїв та виставок;
- власної виставкової діяльності.

Четвертий рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовний модуль IV. Мистецтво Західної Європи XVII - XVIII ст.

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 5. Історія мистецтв	78	24	102
5.1. Мистецтво Західної Європи XVII ст.	27	3	30
5.2. Мистецтво Західної Європи	27	3	30

XVIII ст.			
5.3. Українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – початок XX ст.)	24	3	27
5.4. Екскурсії, виставки	-	15	15
Підсумок	3	-	3
Разом	84	24	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки.

Картина світу. Історична характеристика епохи..

5. Історія мистецтв (102 год.)

5.1. Мистецтво Західної Європи XVII ст. (30 год.)

Теоретична частина:

1. Мистецтво Італії XVII ст.

- Архітектура і скульптура. Провідна роль архітектури. Формування бароко, стилістична характеристика. Динамічність композиції, складність просторового рішення, посилення декоративних елементів. Палаці, вілли, церкви. Ордер в системі бароко.
- Римські будівлі. Карло Мадерна. Франческо Борроміні. Пьетро да Кортонна.
- Лоренцо Берніні. Архітектура. Скульптура. Еволюція творчості. Значення творчості для європейського мистецтва.
- Живопис. Мікеланджело Мерізі (Караваджо). Побутовий реалістичний живопис. Натюрморт. Засоби виразності. Значення творчості для європейського мистецтва. Караваджизм.

2. Мистецтво Іспанії II половини XVI - XVII ст.

- Основні етапи історії.

- Живопис. «Золотий вік» іспанського живопису. Релігійні ідеї. Ідеал національного героя. Вплив маньєризму.
- Ель Греко. Витоки творчості. Італійський період. Переїзд в Іспанію. Толедський період. Релігійні сюжети. Портрети. Пейзажі. Художньо-стилістичні особливості живопису.

3. Фламандське мистецтво XVII ст.

- Живопис. Особливості фламандської школи живопису.
- Пітер Пауль Рубенс. Багатогранність таланту. Різноманітність жанрів: релігійні, міфологічні, історичні композиції, портрети. Реалістичні, класичні, барочні тенденції у творчості художника. Еволюція творчості.

4. Мистецтво Голландії XVII ст.

- Загальна історична характеристика. Живопис – провідний вид мистецтва. Основні жанри живопису. Періодизація голландського мистецтва.
- Становлення національного реалістичного пейзажу. Основні характерні риси. Якоб ван Рейсдаль. Натюрморт. Пітер Клас. Віллем Кальф. Побутовий жанр. Адріан ван Остаде. Ян Стен. Герард Терборх.
- Делфтська школа живопису. Пітер де Зох. Ян Вермер. Своєрідність живописних прийомів.
- Рембрандт Рейн. Періодизація творчості. Лейденський період. Переїзд в Амстердам. Глибина психологічної характеристики в пізніх портретах. Роль світлотіні.

5. Мистецтво Франції.

- Загальна історична характеристика.
- Архітектура. Стилістичні особливості раннього класицизму.
- Нікола Пуссен і живопис класицизму. Основні риси класицизму XVII ст. глибина, врівноваженість, висока моральна чистота мистецтва. Звернення до мистецтва античності та Відродження. Раціоналізм та емоційний початок творчості. Пошук гармонії та героїзму. Еволюція творчості. Героїчний пейзаж. Значення творчості для європейського живопису.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.2. Мистецтво Західної Європи XVIII ст. (20 год.)

Теоретична частина:

- Вік Просвітництва. Ліризм образів і реалістичні тенденції в живописі. Нерівномірність розвитку європейського мистецтва.
 1. Мистецтво Франції.
- Загальний огляд історії.
- Архітектура. Рококо – провідний стиль Франції I половини XVIII ст. Загальна характеристика. Переломлення до класицизму. Стилiстичні риси раннього класицизму. Класицизм кінця XVIII ст. пошуки монументальних рішень.
- Живопис. Жан Антуан Ватто. Створення «галантного» жанру. Складність і витонченість в передачі відтінків почуттів і настроїв. Колорит Ватто. Роль художника в історії пейзажу.
- Франсуа Буше. Ефективна декоративність і розважальність його творчості. Міфологічні, пасторальні роботи, пейзажі.
- Реалістичні напрямки французького живопису. Жан Батист Сімеон Шарден. Мальовнича майстерність художника. Жанровий живопис, натюрморти.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.3. Українське національно-культурне відродження

(кінець XVIII – початок ХХст.) (27 год.)

Теоретична частина:

- Просвітительські ідеї в культурі України. Зв'язок народного та професійного мистецтва.
- Загальна характеристика українського образотворчого мистецтва та архітектури, стилі міського та промислового будівництва.
- Український модерн.
- Творчість братів Кричевських.
- Сильові та жанрові особливості українського живопису.

- Творчість митців народницького реалізму М. Пимоненка, С. Світлославського, М. Івасюка, С. Васильківського, М. Самокиша, І. Їжакевича, І. Труша.
- Творчість митців, орієнтованих на новітні європейські напрями (О. Мурашко, М. Бурачек та ін.).
- Г. Нарбут та його учні.
- Творчість українських митців — зачинателів нових течій у світовому мистецтві (О. Архипенко, К. Малевич, О. Богомазов, В. Пальмов, М. Бойчук).

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.4. Екскурсії (15 год.)

Практична частина (орієнтовний перелік екскурсій):

- Києво-печерський заповідник;
- Музей при НКММК "Мистецький Арсенал";
- Міський музей «Духовні скарби України»;
- Національний художній музей України;
- Національний музей російського мистецтва;
- Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків;
- Музей Івана Гончара;
- Музей-майстерня Івана Кавалерідзе;
- Історико-архітектурна пам'ятка-музей «Київська Фортеця».

Підсумок (3 год.)

Вікторина «Мистецтво Західної Європи XVII - XVIII ст.»

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- роль і значення мистецтва для суспільства і людини;
- види і жанри образотворчого мистецтва.
- мати уявлення про мистецтво Західної Європи XVII - XVIII ст., характерні особливості, митців, їх роботи, значення їх творчості;
- українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – початок ХХ ст.), характерні особливості, митців.

Вихованці мають уміти:

- сприймати твори мистецтва, логічно вірно, аргументовано і ясно виражати своє ставлення, аналізувати, порівнювати, проводити асоціативні зв'язки між видами мистецтв;
- визначати вид, жанр, стиль твору мистецтва.

Вихованці мають набути досвід:

- цілеспрямованого естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування музеїв та виставок;
- власної виставкової діяльності.

П'ятий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Змістовний модуль V. Мистецтво Західної Європи XVIII - XX ст.

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	3	-	3
Розділ 5. Історія мистецтв	72	30	102
5.1. Мистецтво Західної Європи кінця XVIII – першої половини XIX ст.	15	3	18
5.2. Західноєвропейське мистецтво середини і другої половини XIX ст.	12	3	15
5.3. Західноєвропейське мистецтво кінця XIX – початку XX ст.	15	3	18
5.4. Зарубіжне мистецтво XX ст.	15	3	18
5.5. Основні етапи розвитку української культури у XX ст.	15	3	18
5.6. Екскурсії	-	15	15
Підсумок	3	-	3
Разом	78	30	108

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (3 год.)

Знайомство з планом та завданнями гуртка на навчальний рік. Закріплення правил поведінки, техніка безпеки.

Короткий історичний огляд періоду. Характерні особливості мистецтва XIX століття. Основні художні течії . Класицизм, романтизм, реалізм, академізм, символізм, імпресіонізм, постімпресіонізм. Їхнє місце в художній культурі

епохи. Національні художні школи в мистецтві XIX століття. Періодизація мистецтва XIX - XX століття .

5.Історія мистецтв (102 год.)

5.1. Мистецтво Західної Європи кінця XVIII – першої половини XIX ст. (18 год.)

Теоретична частина:

1. Мистецтво Франції кінця XVIII – першої половини XIX ст.

- Архітектура. Розмах містобудування. «Стиль імперії», його характеристика. Основні пам'ятники.
- Живопис. Французький класицизм в живописі кінця XVIII - першої чверті XIX століття . Жак Луї Давид . Звернення майстра до цивільних ідеалів античності. Відображення у творчості художника революційної дійсності. Зміна характеру класицизму Давида після Термідора. Давид на службі імператора. Портрети. Значення творчості Давида для французького мистецтва XIX століття.

2. Мистецтво Іспанії кінця XVIII- початку XIX століття

- Історична обстановка в Іспанії. Франсиско Гойя як майстер, що намітив подальші шляхи розвитку європейського мистецтва. Серія офортів «Капрічос», їх алегоричний характер. Портрети Гойї. Пошуки ідеалу романтичної особистості. Втілення у творчості художника героїчної боротьби і трагічної долі іспанського народу. Вершина реалістичної графіки Гойї. Пізня творчість художника. Значення творчості Гойї для французьких художників романтичного напрямку.

3. Французький романтизм.

- Романтизм – широка течія, що охопила різні художні сфери в 1810-30-х роках. Стилiстична і ідейна неоднорiднiсть романтизму. Романтична лiтература Францiї та її вплив на європейську художню культуру. Художні особливості романтизму.
- Теодор Жеріко - основоположник французького романтизму в живописі. Класицистичні, романтичні риси і реалістичний початок його творчості.

Динамізм і емоційна насиченість його живопису. Колористичні пошуки Жеріко .

- Ежен Делакруа - глава романтичної школи. Вираження пафосу революційної боротьби в картині « Свобода на барикадах». Жанрова різноманітність творчості Делакруа . Східна тема, історичні композиції. Нове розуміння композиції і колориту. Вплив Делакруа на розвиток французького живопису .

5.2. Західноєвропейське мистецтво середини і другої половини ХІХ ст. (15 год.)

Теоретична частина:

- Короткий огляд історії. Естетична програма реалізму, його боротьба з академічним мистецтвом.
- Живопис Франції. Гюстав Курбе - провідний майстер французької реалістичної школи. Інтерес до повсякденної дійсності . Монументальне трактування жанрових творів. Втілення принципу суспільної значимості мистецтва. Мальовничі прийоми Курбе . Значення творчості Курбе .

5.3. Західноєвропейське мистецтво кінця ХІХ – початку ХХ ст. (18 год.)

Теоретична частина:

- Новий художній напрям - символізм. Джерела , основні ідеї символізму . Різноманітне вираження символізму в літературі, театрі, музиці, образотворчому мистецтві, архітектурі. Стиль модерн, його характеристика. Національні варіанти модерну.
 1. Архітектура кінця ХІХ - початку ХХ століття.
 - Зростання технічного прогресу . Поява нових будівельних матеріалів та їх роль у формуванні стилю модерн. Творчий метод модерну. Джерела натхнення . Різноманіття стильових відтінків. Провідні архітектори.
 - Віктор Орта (Бельгія). Органічне стилістична єдність його будівель . «Лінія Орта ». Роботи майстра .
 - Анрі Ван де Вельде (Бельгія).
 - Антоніо Гауді (Іспанія). Своєрідність стилю.
 2. Французьке мистецтво кінця ХІХ - початку ХХ століття.

- Імпресіонізм . Едуард Мане - предтеча імпресіонізму. Переосмислення творчості старих майстрів , наповнення новим змістом старих сюжетів і мотивів. Нові образотворчі прийоми . Роль Мане у формуванні імпресіонізму.
- Імпресіонізм. Характеристика основних особливостей течії. Творчий метод імпресіоністів. Робота на пленері . Інтерес до миттєвого враження. Нове розуміння кольору, композиції. Передача світло-повітряного середовища. Техніка живопису . Два етапу в розвитку імпресіонізму. Провідні майстри .
- Клод Моне як один з основоположників імпресіонізму. Проблема світла і повітря. Роботи в жанрі пейзажу .
- Огюст Ренуар . Художні особливості імпресіонізму Ренуара. Техніка живопису . Жанрові твори. Жіночі образи Ренуара. Життєрадісний характер творчості. Наростання декоративності, узагальненості форм в останній період творчості .
- Едгар Дега , його особливе становище у групі імпресіоністів. Улюблена тематика - будні театру, скачки, сцени праці . Іронічність і гострота, виразний колорит Дега. Наростання декоративності в кінці 1890-х років . Поява серій.
- Постімпресіонізм. Умовність терміну. Часові межі. Пошуки нових форм мистецтва, здатних до синтетичного вислову дійсності. Поль Сезанн. Художня система Сезанна. Пошуки стійких закономірностей колірних сполучень і форм. Зрілий період творчості. Пейзажі, натюрморти, портрети. Колористичні досягнення майстра. Вплив творчості Сезанна на подальший розвиток мистецтва ХХ століття.
- Вінсент Ван Гог. Життєвий шлях художника. Голландський період творчості . Образи шахтарів , селян у творах раннього періоду творчості . Переїзд у Францію. Жанрове і тематичне розмаїття творчості Ван Гога. Виразність і експресивність живопису. Особливості колориту і малюнка.
- Поль Гоген. Шлях у живопис. Близькість з символістами. Своєрідна мальовнича система Гогена - «синтетизм». Розчарування європейською

цивілізацією, втеча на Таїті. Пошуки естетичного ідеалу у «примітивних» народів. Художньо-стилістичні особливості живописної мови Гогена. Вплив Гогена на творчі пошуки групи «Набі» та інших живописців початку ХХ століття.

- Скульптура. Огюст Роден. Складний і багатогранний характер творчості. Філософська глибина задуму, передача складних рухів, енергійне моделювання обсягів ранніх робіт. Прославлення громадянської мужності в «Громадяни Кале». Драматизм і пошуки пластичної виразності у «Вратах пекла» і пов'язаними з ними скульптурами. Темі вічної любові, танцю. Наростання елементів символізму, імпресіоністичні прийоми. Роль Родена в подальшому розвитку світової пластики.

5.4. Зарубіжне мистецтво ХХ ст. (15 год.)

Теоретична частина:

- Живопис . Основні напрямки живопису на прикладі Франції . Фовізм - перший « ізм» ХХ століття. Декоративні шукання групи «диких» . Анрі Матісс. Відмова від сюжетних композицій. Живописні завдання , пошуки ритмічного рішення композицій, роль малюнка і кольору.
- Кубізм, його художні принципи. Еволюція кубізму від геометризації образів до безпредметної формотворчості. Пабло Пікассо. Основні етапи творчості. «Блакитний », «рожевий» періоди, розрив з реалістичною традицією . Тема мандрівних комедіантів.
- Дадаїзм. Руйнування естетики. Виникнення на ґрунті дадаїзму сюрреалізму. Теорія сюрреалізму. Проголошення примату інтуїтивного і підсвідомого в художній творчості. Культ фатальною вирішенням зла, агресії, збоченої психіки. Поєднання ірраціонального з натуралістичним. Творчість Сальвадора Далі як кульмінація сюрреалізму.
- Прагнення масової свідомості до створення ідолів, кумирів. « Поп- арт » - провідний напрям американського мистецтва 1960-х років . Програмна ідея « поп-арту » - вихід поняття мистецтва за межі художньої діяльності . Енді Уорхол.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.5. Основні етапи розвитку української культури у ХХ ст. (18 год.)

Теоретична частина:

- Передумови розвитку культури і мистецтва.
- Наука та освіта, преса і радіо, театр і кіно, образотворче мистецтво під час війни.
- Створення нових вищих навчальних закладів і розширення мережі науково-дослідних установ у повоєнні часи. Особливості архітектури та образотворчого мистецтва повоєнних часів.
- Втрата національної своєрідності в архітектурі містобудування (масові житлові забудови).
- Традиції українського народного живопису у творах Т. Яблонської та В. Зарецького.
- Розвиток ужитково-декоративного мистецтва (вироби народних майстрів).
- Тенденції сучасного національно-культурного відродження.

Практична частина:

- Аналіз творів мистецтва.

5.6. Екскурсії (15 год.)

- Збагачення емоційного досвіду. Набуття досвіду цілеспрямованого естетичного сприймання під час відвідування виставки. Набуття досвіду власної виставкової діяльності.

Практична частина (орієнтовний перелік екскурсій):

- Музей при НКММК «Мистецький Арсенал»;
- Музей українського народного декоративного мистецтва;
- Музей Івана Гончара;
- Музей телебачення;
- Музей Національної кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка;
- Національний художній музей України;

- Музей сучасного образотворчого мистецтва України;
- Відвідування діючих виставок сучасного мистецтва.

Підсумок (3 год.)

Вікторина «Мистецтво Західної Європи XVIII - XX ст.»

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- роль і значення мистецтва для суспільства і людини;
- види і жанри образотворчого мистецтва.
- мати уявлення про мистецтво Західної Європи XIX - XX ст., його характерні особливості;
- основних митців Західної Європи XIX - XX ст., їх роботи, розуміти значення їх творчості для розвитку мистецтва;
- етапи розвитку української культури у XX ст., митців та їх роботи.

Вихованці мають уміти:

- сприймати твори мистецтва, логічно вірно, аргументовано і ясно виражати своє ставлення, аналізувати, порівнювати, проводити асоціативні зв'язки між видами мистецтв;
- визначати вид, жанр, стиль твору мистецтва.

Вихованці мають набути досвід:

- цілеспрямованого естетичного сприймання творів мистецтва під час відвідування музеїв та виставок;
- власної виставкової діяльності.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ ТА ІНВЕРТАР

Обладнання	кількість
Основне обладнання	
Кімната для занять (добре освітлена, у відповідності до санітарних норм)	1 шт.
Столи для занять	10 шт.
Стільці	20 шт.
Дошка демонстраційна	1 шт.
Комп'ютер	1 шт
Проектор	1 шт
Репродукції творів мистецтва	За необхідністю
Науково-популярна та довідкова література	За необхідністю

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бахтин М. Творчество Рабле и народная культура средних веков и Ренессанса. — М., 1985.
2. Бенеш Р. Искусство Северного Возрождения. — М., 1973.
3. Бернсон В. Живописцы итальянского Возрождения. — М., 1965.
4. Вазари Д. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих. — М., 1971.
5. Ильина Т. История искусств. Западноевропейское искусство. — М., 1993.
6. История мировой культуры: Наследие Запада / Под ред. К. Д. Се- ребряного. — М., 1998.
7. Ліндсей Д. Коротка історія культури від доісторичних часів до доби Відродження. — К., 1995. 13
8. Лотман Ю. Беседы о культуре. — М., 1994.
9. Лотман Ю. Феномен культуры. — М., 1978.
10. Любимов Л. Искусство Западной Европы. — М., 1976.
11. Модернизм. — М., 1973.
12. Очерки по истории мировой культуры / Под ред. Т. Ф. Кузнецо- вой. — М., 1997.
13. Полікарпов В. Лекції з історії світової культури. — К., 2000.
14. Пустовит А. В. История европейской культуры. — К., 2004.
15. Тайлор Э. Первобытная культура. — М., 1989.
16. Хрестоматия по мировой художественной культуре / Сост. Д. М. Зарецкая, В. В. Смирнова. — М., 1997.
17. Шпенглер О. Закат Европы: В 2 т. — М., 1993.
18. Юхвидин П. Мировая художественная культура. — М., 1996.

Додаткова

1. Антес Р. Мифология в Древнем Египте. — М., 1974.
2. Ануфрієв О., Семашко О. Західноєвропейська середньовічна художня культура. — К., 1995.

3. Асеев Ю. Шедевры світової архітектури. — К., 1982.
4. Бернсон В. Живописцы итальянского Возрождения. — М., 1965.
5. Білецький П. У контексті світового авангарду. — К., 1990.
6. Богословский М. Парадоксы культуры XX столетия. — Харьков, 2000.
7. Бродский В. Искусство Японии VI–XVI вв. — М., 1964.
8. Ванслов В. В. Эстетика романтизма. — М., 1966.
9. Василевская Л. Ю. и др. Мировая художественная культура. — М., 1996.
10. Васильев Л. Культы, религии, традиции в Китае. — М., 1970.
11. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. — М., 1988.
12. Гончаренко М. Духовна культура. — К., 1986.
13. Григорович В. Великие музыканты Западной Европы. — М., 1982.
14. Грищенко В. Культура эпохи Просвітництва. — К., 1994.
15. Грюнебаум Г. Классический ислам. — М., 1988.
16. Грюнебаум Г. Основные черты арабо-исламской культуры. — М., 1981.
17. Гуревич А. Категории средневековой культуры. — М., 1984.
18. Єремєєв І., Єфименко В. Культура Середньовіччя. Культура Відродження. — К., 1994. 14
19. Заморовський В. Спочатку був Шумер. — К., 1983.
20. Зороастр, Будда, Конфуций, Магомет. — К., 1991.
21. Зубов В. Леонардо да Винчи. — М., 1982.
22. Иванов К. Многоликое средневековье. — М., 1996.
23. Ивбулис В. Модернизм и постмодернизм. — М., 1988.
24. Иванов К. Трубадуры, труверы и миннезингеры. — М., 1997.
25. Иофан И. Культура древней Японии. — М., 1974.
26. Історія світової культури. — К., 1999.
27. Історія та теорія світової та вітчизняної культури. — К., 1993.
28. Історія української та зарубіжної культури. — К., 1999.
29. Каждан А. Византийская культура. — М., 1968.
30. Кантор А. Изобразительное искусство XX века. — М., 1973.
31. Карсавин Л. Культура средних веков. — К., 1995.

32. Кертман Л. История культуры стран Европы и Америки. — М., 1987.
33. Киптерева Т. Искусство Испании. — М., 1989.
34. Краснодембський З. На постмодерністських роздоріжжях культури. — К., 2000.
35. Куликова И. У истоков модернизма. — М., 1980.
36. Культура народов Центральной и Юго-Восточной Европы XVIII–XIX вв. — М., 1990.
37. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. — М., 1990.
38. Кучменко Е. Людина і природа в культурі Китаю. — К., 1999.
39. Лацис И. Культура Древнего Египта. — М., 1973.
40. Линч Джозеф. Середньовічна церква. — К., 1994.
41. Лихачева В. Искусство Византии. — М., 1988.
42. Лобас В. Українська і зарубіжна культура. — К., 2000.
43. Лозовий О. Основи художньої культури. — Харків, 1997.
44. Лосев І. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст. — К., 1995.
45. Мец А. Мусульманський Ренесанс. — М., 1973.
46. Мистецтво і етнос. Культурологічний аспект. — К., 1991.
47. Мистецтво, фольклор та етнографія слов'янського народу. — К., 1993.
48. Митці України: Енциклопедичний довідник. — К., 1992.
49. Муратова К. Мастера французской готики. — М., 1988.
50. Нейхардт О., Шишова І. Сім чудес світу. — Одеса, 1996. 15
51. Ничкало С. Мистецтвознавство: Короткий тлумачний словник. — К., 1999.
52. Обломиевский Д. Французский классицизм. — М., 1988.
53. Опенгейм Л. Древняя Месопотамия. — М., 1980.
54. Орлова Т. Культура повсякденності населення Європи XVIII століття. — К., 2000.
55. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства. — К., 1996.
56. Підлісна Г. Світ античної культури. — К., 1889.

57. Полікарпов В. Лекції з історії світової культури. — К., 2000.
58. Поліщук Є. Історія культури: Короткий довідник. — К., 2000.
59. Постмодерн в філософії, науке, культурі. — Харків, 2000.
60. Пустовит А. В. История европейской культуры. — К., 2004.
61. Розин В. Введение в культурологию. — М., 2000.
62. Тайлор Э. Первобытная культура. — М., 1989.
63. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. — Львів, 1992.
64. Тюляев С. Искусство Индии. — М., 1988.
65. Удальцова З. Византийская культура. — М., 1988.
66. Ушкалов Л. Григорій Сковорода і антична культура. — Харків, 1993.
67. Целлар К. Архитектура страны фараонов. — М., 1990.
68. Шейко В. Історія художньої культури. Первісність. Стародавній світ. — Харків, 1999.
69. Шестаков В. Массовая культура. — М., 1990.
70. Шетер И. Романтизм: предистория и периодизация. — М., 1973.